

Η Επανάσταση του 1821 μέσα από την τέχνη Έργα ζωγραφικής

*Πατρίς, να μακαρίζεις γενικώς όλους τους Έλληνες, ότι θυσιάστηκαν για
σένα, να σ' αναστήσουνε, να ξαναειπωθείς άλλη μια φορά ελεύθερη πατρίδα,
που ήσουνα χαμένη και σβησμένη από τον κατάλογο των εθνών*

Στρατηγός Μακρυγιάννης

Ο 19^{ος} αιώνας

Το ιδεολογικό πλαίσιο

Βρισκόμαστε στον 19^ο αιώνα, μια εποχή σημαντικών ανακατατάξεων και σκληρών αγώνων για την κατάκτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αφύπνιση της εθνικής συνείδησης των λαών. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα εμφανίζεται το έθνος ως ανώτερη μορφή κοινωνικού σχηματισμού. Το έδαφος για την εμφάνισή του ως κοινωνική μορφή προετοίμασε ο Διαφωτισμός και φυσικά οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης.

Μέσα σε αυτό το ιδεολογικό πλαίσιο ξεσπά η Ελληνική Επανάσταση του 1821, η οποία αποτέλεσε παγκόσμιο σύμβολο της απελευθέρωσης του πνεύματος και της ανεξαρτησίας της σκέψης.

Δημιουργία του Φιλελληνικού κινήματος

Η φιλελεύθερη Ευρώπη συγκινείται από τον πόθο των σιλαβωμένων Ελλήνων για απελευθέρωση από τον τούρκικο ζυγό, πόθος που διατηρήθηκε ζωντανός για 400 χρόνια, και σιύβει με ενδιαφέρον και θαυμασμό πάνω από τον αγώνα των σιλαβωμένων Ελλήνων για ελευθερία. Ο μικρός αυτός ηρωικός λαός, οι Έλληνες, και οι αγώνες τους ταυτίζονται με τους αγώνες του ανθρώπινου πνεύματος απέναντι σε κάθε είδους καταπίεση.

Δημιουργείται, έτσι, ένα ρεύμα συμπάθειας προς τους αγωνιζόμενους Έλληνες, ο Φιλελληνισμός, ο οποίος μέσα από τη μορφή ενός οργανωμένου κινήματος που αναπτύχθηκε στα αστικά κέντρα όχι μόνο της Ευρώπης αλλά και της Αμερικής σιόπευε στην αφύπνιση των συνειδήσεων υπέρ του ελληνικού αγώνα, στη συγκέντρωση χρημάτων και στην αποστολή εφοδίων και εθελοντών στην Ελλάδα.

Η αλληλεγγύη των Ευρωπαίων προς τους αγωνιζόμενους Έλληνες εκδηλώνεται στην πράξη

Σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης ιδρύονται Φιλελληνικές Επιτροπές, οι οποίες αποτελούνταν από διακεκριμένες προσωπικότητες της εποχής. Οι Επιτροπές αυτές, παρά τις έντονες αντιδράσεις των συντηρητικών ευρωπαϊκών κυβερνήσεων που ακολουθούσαν μια πολιτική υποστήριξης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προχώρησαν σε μια σειρά δράσεων υπέρ των επαναστατών Ελλήνων. Περιέθαλπαν Έλληνες στρατιώτες και πρόσφυγες που είχαν καταφύγει στην Ευρώπη, διοργάνωναν εκδηλώσεις διαμαρτυρίας και εκκλήσεις υπέρ των Ελλήνων αλλά και εράνους με σκοπό να συγκεντρωθούν χρήματα για την αποστολή εθελοντών, όπλων και εφοδίων στην Ελλάδα και για την εξαγορά Ελλήνων αιχμαλώτων.

Πάνω από 1200 είναι οι εθελοντές Φιλέλληνες Ευρωπαίοι που έφτασαν στην επαναστατημένη Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Αγώνα και πολέμησαν στο πλευρό των αγωνιστών του 1821.

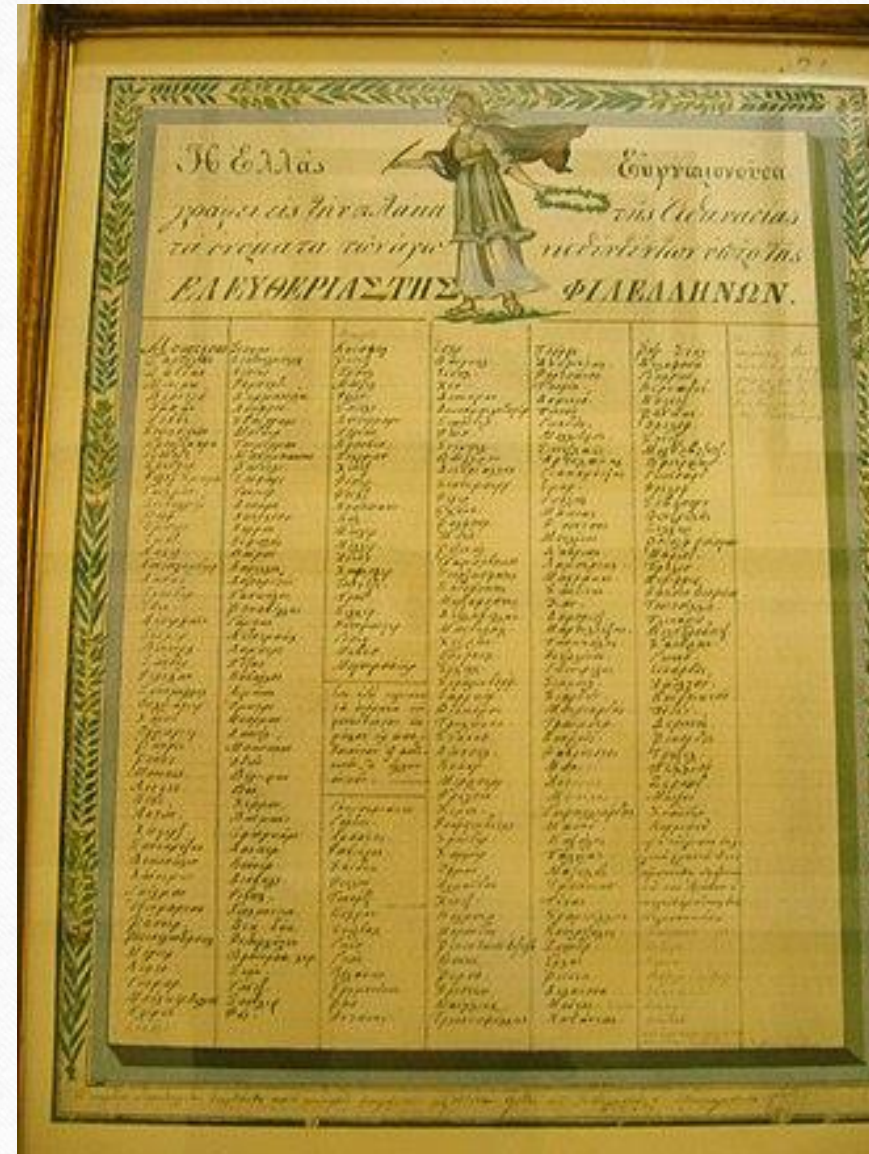
Μνημείο στο Πέτα, στην μνήμη των πεσόντων Φιλελλήνων που πήραν μέρος στην μάχη του Πέτα στο πλευρό των Ελλήνων την 4^η Ιουλίου του 1822.

Η Ελλάς Ευγνωμονούσα γράφει
εις την πλάκα της Αθανασίας τα
ονόματα των αγωνισθέντων υπέρ
της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ
ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

Η τελευταία εικόνα του Παναγιώτη
Ζωγράφου στα Απομνημονεύματα του
Μακρυγιάννη.

Κατάλογος με τα ονόματα των
Φιλελλήνων που πήραν μέρος στον
ένοπλο αγώνα εναντίον των Τούρκων
(Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα).

Ο Λόρδος Βύρωνας

Η Αγγλία συνέβαλε σημαντικά στον Αγώνα μέσα από τη δράση της Φιλελληνικής Επιτροπής του Λονδίνου, της οποίας μέλος ήταν και ο Λόρδος Μπάιρον. Το 1823 ο Μπάιρον δείχνει στην πράξη την υποστήριξή του στους επαναστατημένους Έλληνες. Φτάνει στην Κεφαλλονιά και έπειτα εγκαθίσταται στο Μεσολόγγι. Σχηματίζει στρατό από 40 Σουλιώτες ενώ διατηρεί επαφές με επιφανείς Άγγλους που επιθυμούν να ενισχύσουν οικονομικά τον Αγώνα. Ο Μπάιρον προσβεβλημένος από ασθένεια με υψηλό πυρετό πέθανε στις 19 Απριλίου του 1824 στο Μεσολόγγι.

Η υποδοχή του Λόρδου Βύρωνα στο Μεσολόγγι, έργο του Θ. Βρυζάκη, 1861, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου, Αθήνα

Ο Διονύσιος Σολωμός στη μνήμη του συνέθεσε την "Ωδή εις τον θάνατο του Λόρδου Μπάιρον".

Λευτεριά, για λίγο πάψε

να χτυπάς με το σπαθί κι έλα σίμωσε και

κλάψε εις του Μπάιρον το κορμί.

Ο ρόλος των ξένων καλλιτεχνών

Εκτός από την υλική βοήθεια, υπήρξε και η εκδήλωση του φιλελληνικού πνεύματος μέσα από την τέχνη. Ο πνευματικός κόσμος της Ευρώπης συγκινημένος από την τεράστια ανθρωπιστική καταστροφή που βίωνε η σιλαβωμένη Ελλάδα κινήθηκε υπέρ των επαναστατημένων Ελλήνων με έργα εμπνευσμένα από τους αγώνες και τα κατορθώματά τους.

Ιδιαίτερα ευνοϊκή ήταν η στάση της ευρωπαϊκής διανόησης απέναντι στην προσπάθεια των Ελλήνων να αποκτήσουν την εθνική τους ανεξαρτησία, προσπάθεια που για τους Ευρωπαίους ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με το ένδοξο αρχαίο ελληνικό παρελθόν. Πριν το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης αλλά και κατά τη διάρκεια του Αγώνα γράφτηκε μια πληθώρα συγκινησιακών λογοτεχνικών έργων που στόχο είχαν να αφυπνίσουν την ευρωπαϊκή συνείδηση υπέρ των αγωνιζομένων Ελλήνων.

*Είμαστε όλοι Έλληνες. Οι νόμοι μας, η λογοτεχνία, η θρησκεία μας,
οι τέχνες μας έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα...*

Percy Bysshe Shelley, Άγγλος ποιητής

Απόσπασμα από τον πρόλογο του λυρικού του δράματος "'Ελλάς'",
1821

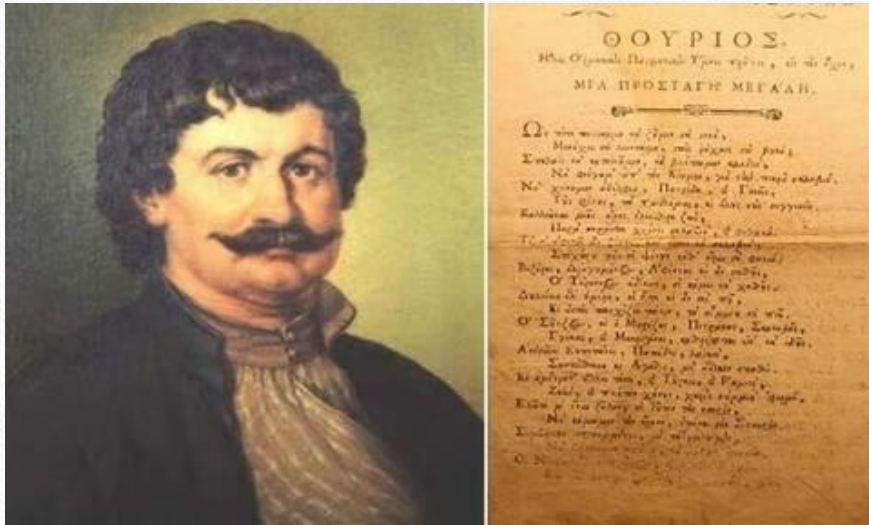

Ο Θούριος και το Σάλπισμα Πολεμιστήριον

Οι Έλληνες λόγιοι

Σημαντικά για την ιδεολογική προετοιμασία του Αγώνα της Ελευθερίας ήταν τα λογοτεχνικά έργα και των Ελλήνων λογίων.

Ο Θούριος του Ρήγα, το σύμβολο του αγώνα για την ελευθερία, ήταν ένας φλογερός επαναστατικός ύμνος, του οποίου οι στίχοι καλούσαν τους υπόδουλους Έλληνες να αγωνιστούν προκειμένου να απαλλαγούν από τη σιλαβιά.

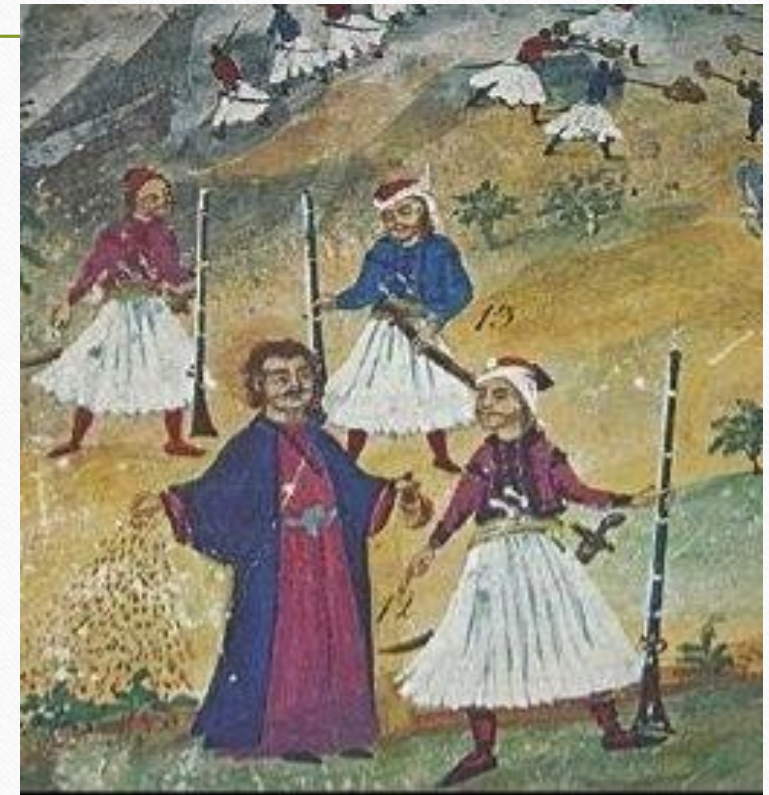
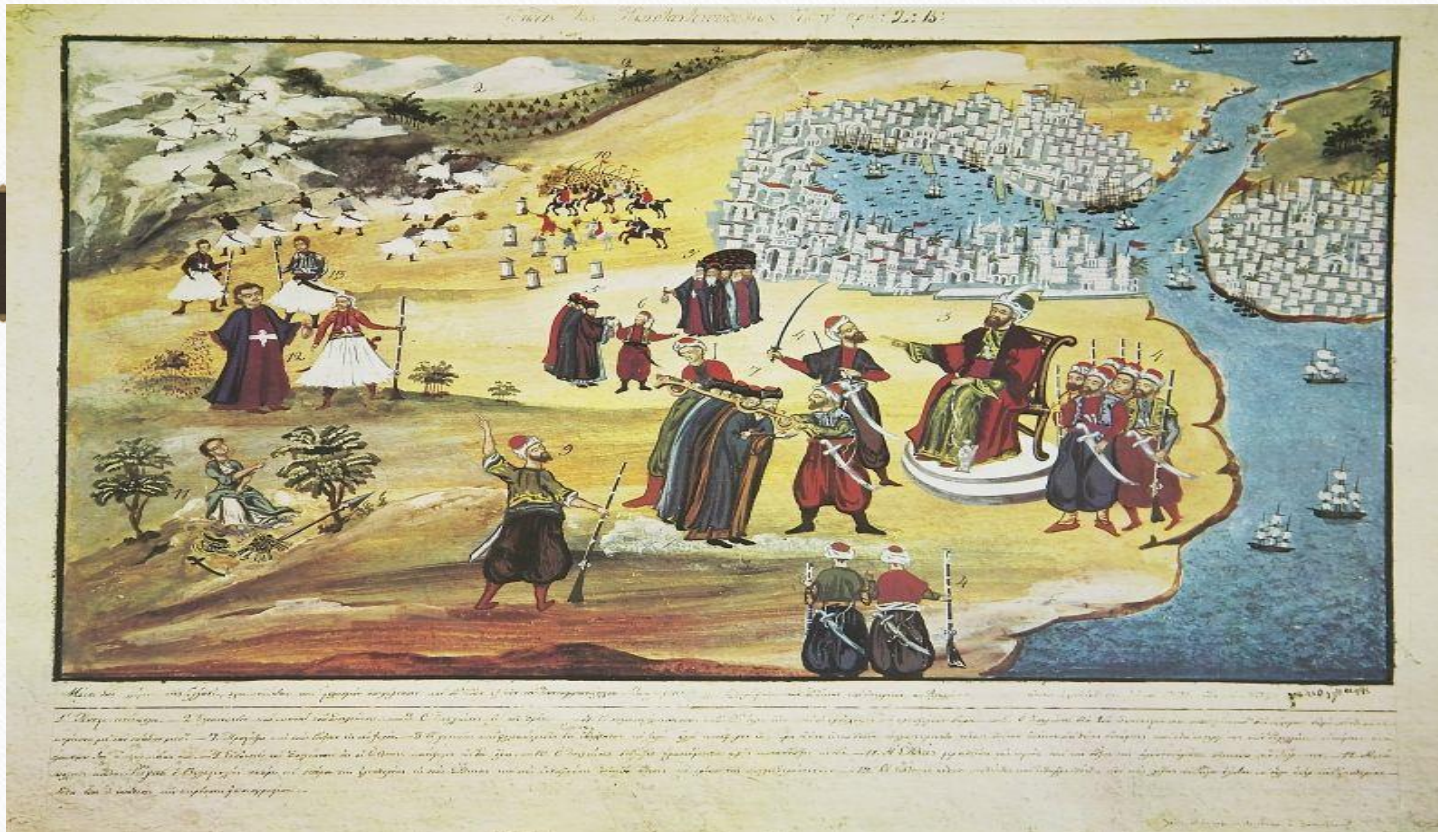

Το "Σάλπισμα Πολεμιστήριον" του Αδαμάντιου Κοραή είναι, επίσης, ένα επαναστατικό ποίημα, με το οποίο καλεί τους Έλληνες να θυμηθούν το ένδοξο παρελθόν τους και να ξεσηκωθούν εναντίον των Τούρκων κατακτητών.

Πτώσις της Κωνσταντινουπόλεως, 1836, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Πίνακας του Παναγιώτη Ζωγράφου, σύμφωνα με τις υποδείξεις του Μακρυγιάννη. Στην αριστερή άκρη του πίνακα εμφανίζονται οι κλέφτες στα βουνά. Στη λεπτομέρεια ο Μακρυγιάννης αποδίδει φόρο τιμής στον Ρήγα, ο οποίος εμφανίζεται να σπέρνει το σπόρο της Ελευθερίας, ενσαρκιώνοντας τις ελπίδες του υπόδουλου λαού για απελευθέρωση.

Ο ρόλος της ζωγραφικής στον Αγώνα Φιλέλληνες και Έλληνες ζωγράφοι

Οι Έλληνες και οι ξένοι καλλιτέχνες, οι οποίοι θέλησαν να απεικονίσουν πολεμικά και αλληγορικά έργα βασισμένα στα γεγονότα του αγώνα και στους ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης, συνέβαλαν στο γεγονός πως σήμερα έχουμε μια "εικόνα" των συνταρακτικών γεγονότων του αδιάκοπου επί μια σχεδόν δεκαετία αγώνα των επαναστατημένων Ελλήνων αλλά και των προσώπων που πρωταγωνίστησαν σε αυτόν.

Με τα έργα τους αποσκοπούσαν στην ανάδειξη των αρετών του ελληνικού γένους ενώ παράλληλα οι ένοπλοι αγωνιστές της ελευθερίας παρουσιάζονται ως αναπόσπαστο κομμάτι του αρχαίου ελληνικού τοπίου, εκφράζοντας με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο την πολιτισμική συνέχεια αλλά και την ανάγκη επιβεβαίωσης της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων.

Μέσα σε μια εποχή απολυταρχισμού στην Ευρώπη, τον οποίο είχε επιβάλει με την ίδρυσή της η Ιερή Συμμαχία, τα έργα αυτά λειτουργούσαν ειδησεογραφικά αφυπνίζοντας τη συνείδηση των Ευρωπαίων και πολύ γρήγορα μετατράπηκαν σε επαναστατικές διαμαρτυρίες υπέρ των αγωνιζόμενων Ελλήνων.

Ο ρόλος της ζωγραφικής

Μερικές επισημάνσεις

Τα έργα τους αποτελούν πολιτιστικά τεκμήρια για την ιστορία, την εθνογραφία και την αρχαιολογία. Σε μεγάλο βαθμό αποτελούν ιστορικές αποτυπώσεις και μας δίνουν πληροφορίες για τις μορφές των αγωνιστών, για τις διαστάσεις του χώρου και του χρόνου, αποτυπώνουν συναισθήματα και συμβολισμούς και καταγράφουν επιμέρους στοιχεία, όπως π.χ. ενδυμασίες.

Όμως:

- Χρειάζεται προσοχή στην αξιοποίηση των έργων τέχνης ως ιστορικών πηγών και είναι αναγκαία η κριτική προσέγγιση προς αυτά καθώς και η συνεξέτασή τους με άλλες πηγές.
- Οι ζωγράφοι επηρεασμένοι από το καλλιτεχνικό ρεύμα του Ρομαντισμού, ο οποίος προσφέρει ελευθερία στην έκφραση και στοχεύει στη συγκίνηση του θεατή, βασίζονται στα ιστορικά θέματα της Ελληνικής Επανάστασης αλλά, κατά κύριο λόγο, "φαντάζονται" τα γεγονότα ενώ παράλληλα τα έργα τους διακρίνονται από έντονη ιδεολογική φόρτιση και εξιδανίκευση.

Οι απεικονίσεις της Ελλάδας

Η Ελλάδα στα ζωγραφικά έργα Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών προσωποποιείται. Σε έργα κατά κανόνα πριν την **Επανάσταση** εμφανίζεται ως μια υποταγμένη γυναίκα, αλυσοδεμένη, υποβασταζόμενη και με εμφανή τα σημάδια της κακοποίησης πάνω στο σώμα της.

Ο *Ρήγας Βελεστινλής* και ο *Αδαμάντιος Κοραΐς* υποβαστάζουν την πληγωμένη Ελλάδα, η οποία καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια να σταθεί στα πόδια της. Έργο του ζωγράφου Θεόφιλου.

Παράσταση της σιλαβωμένης
Ελλάδας στο φυλλάδιο "Σάλπισμα
Πολεμιστήριον" του Αδαμάντιου
Κοραή (Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη)

Η Ελλάδα γεμάτη πληγές πατά πάνω στα
ερείπια του ένδοξου παρελθόντος της ενώ
παραδίδεται στον Τούρκο κατακτητή. Στη
στάση του σώματός της και στην έκφραση
του προσώπου της αποδίδεται το δράμα
του υπόδουλου ελληνικού γένους.

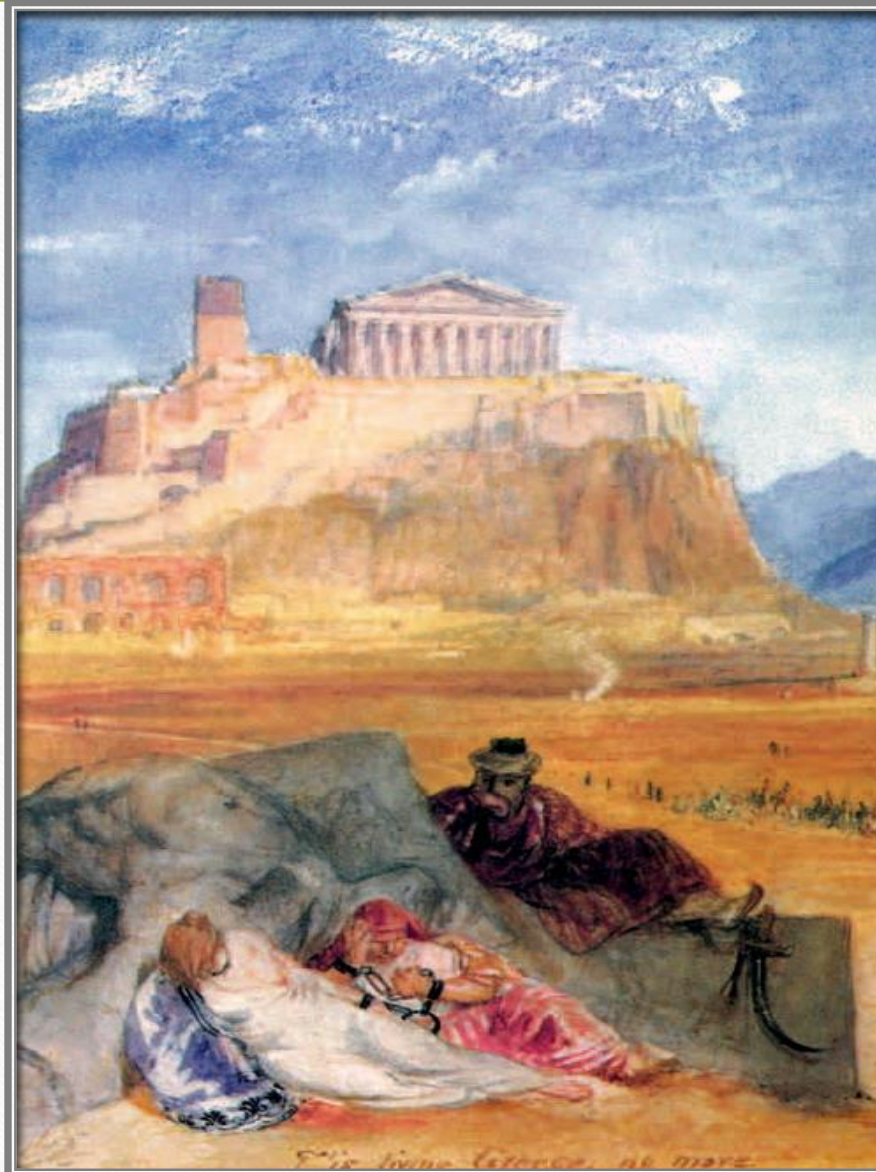

Joseph-Mallord-William Turner (Λονδίνο 1775-1851), Άγγλος ρομαντικός ζωγράφος, από τους πιο σημαντικούς τοπιογράφους του 19^{ου} αιώνα

Αλληγορία της σκλαβωμένης Ελλάδας

Στο αλληγορικό αυτό έργο, η Ελλάδα απεικονίζεται αλυσοδεμένη. Είναι εξαντλημένη και σχεδόν καταρρέει κάτω από το άγρυπνο βλέμμα του Τούρκου κατακτητή, ο οποίος εδώ λειτουργεί ως δεσμοφύλακας. Στο βάθος απεικονίζονται ο Ναός του Ολυμπίου Διός και ο λόφος της Ακρόπολης με τον Παρθενώνα ως ενδείξεις του λαμπρού αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Στο κάτω μέρος του πίνακα αναγράφεται "Δεν μπορεί πια να ζήσει έτσι η Ελλάδα".

Ange-René Lalault (1766-1845)

Η Αφύπνιση της Ελλάδας

Λιθογραφία, 1822, Département des
Estampes et de la Photographie, Παρίσι

Σε έργα μετά το ξέσπασμα της Επανάστασης η Ελλάδα απεικονίζεται όρθια να έχει σπάσει τις αλυσίδες της δουλείας και να ποδοπατά τον Τούρκο τύραννο.

Η αλληγορική αυτή παράσταση φιλοτεχνήθηκε το 1822, οπότε αποπνέει το πανηγυρικό πνεύμα που επιγράφησε στους φιλελληνικούς κύκλους μετά το ξέσπασμα της Επανάστασης. Η Ελλάδα παριστάνεται ως μια νέα γυναίκα που πρωταγωνιστεί στο κέντρο. Μόλις έχει σπάσει τα δεσμά της και στέκεται πάνω από τον νεκρό Τούρκο κατακτητή ενώ η Ελευθερία την στεφανώνει. Το άγαλμα της θεάς Αθηνάς, στην ασπίδα της οποίας αναγράφονται τα ονόματα σπουδαίων αρχαίων Ελλήνων, τα αρχαία μνημεία, τα επιστημονικά και μουσικά όργανα τοποθετούνται για να συνδέσουν τους αγωνιστές της Ελευθερίας με το ένδοξο αρχαίο ελληνικό παρελθόν τους. Στις τέσσερις γωνίες της λιθογραφίας αναγράφονται οι λέξεις RELIGION, PATRIE, GLOIRE, PROSPERITE (Θρησκεία, Πατρίδα, Δόξα, Ευημερία). Χαρακτηριστική είναι και η φράση "Levez-vous, nobles fils des Héros" (Εγερθείτε, ευγενικά παιδιά των Ηρώων).

Réveil de la Grèce.

La Grèce inspirée parle grâce de la liberté, se lève, brise ses fers, et ses oppresseurs sont braves.

Ευγένε Delacroix, Η Ελλάδα στα ερείπια
του Μεσολογγίου, 1827, Μουσείο Καλών
Τεχνών, Bordeaux

Η Ελλάδα συμβολίζεται με τη μορφή μιας νέας γυναίκας που στέκεται πάνω στα ερείπια του Μεσολογγίου ενώ διακρίνονται ανθρώπινα μέλη, μάρτυρες της πρωτοφανούς τραγωδίας. Η γεμάτη φόβο έκφραση του προσώπου της και η κίνηση των χεριών της, που υποδηλώνει αγανάκτηση και αποτροπιασμό, επιβεβαιώνουν το μέγεθος της τραγωδίας. Παρόλο που στο βάθος του πίνακα ο Τούρκος κατακτητής στέκεται σε στάση θριάμβου, η Ελλάδα βρίσκεται το κέντρο του πίνακα, λουσμένη στο φως, δίνοντας ελπίδα στους αγωνιζόμενους Έλληνες.

Θεόδωρος Βρυζάκης (1814-
1878)

Η Ελλάς Ευγνωμονούσα, 1858,
Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο
Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα

Στον πίνακα του Βρυζάκη, η Ελλάδα παριστάνεται ως μια υπερμεγέθης φιγούρα, λουσμένη στο φως, στο κέντρο της παράστασης. Απλώνει τα χέρια της να αγκαλιάσει τους αγωνιστές της Ελευθερίας, οι οποίοι είναι αναγνωρίσιμοι. Ο Κολοκοτρώνης, ο Καραϊσκάκης, ο Διάκος, ο Υψηλάντης, η Μπουμπουλίνα, κ.α. παριστάνονται γονατιστοί, σε στάση ευχαριστίας, μπροστά από την Ελλάδα. Στα πόδια της Ελλάδας διακρίνονται σπασμένες οι αλυσίδες της σιλαβιάς των 400 χρόνων.

Οι προσωπογραφίες των αγωνιστών του 1821

Με τις προσωπογραφίες που ζωγράρισαν οι καλλιτέχνες γνωρίζουμε σήμερα τα πορτρέτα των ηρώων της Επανάστασης του 1821. Οι περισσότερες από αυτές έχουν φιλοτεχνηθεί "εκ του φυσικού" χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν φανταστικά ή ρομαντικά στοιχεία σε αυτές.

Πορτρέτα αγωνιστών του 1821 "εκ του φυσικού" φιλοτέχνησε ο Δανός ζωγράφος Adam Friedel, ο οποίος έφτασε στην Ελλάδα με το ξέσπασμα της Επανάστασης.

Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα

Η καπεταναγία του Εξαετούρου Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα,
εργο του Adam Friedel. Λιθογραφία. Σχέδιο εκ του φυσικού, Λονδίνο, 1824.
Αρχαιολογική Αρχαιολογική Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού

Μαντώ Μαυρογένους

Προσωπογραφίες σημαντικών οπλαρχηγών του Αγώνα οφείλουμε και στον Γερμανό αξιωματικό Κ. Kranzeisen (1794-1878), ο οποίος ήρθε στην Ελλάδα το 1826 και πολέμησε εθελοντικά στο πλευρό των επαναστατημένων Ελλήνων σε σημαντικές μάχες, όπως στην πολιορκία των Αθηνών και στην πολιορκία της Ακρόπολης. Λέγεται ότι ζωγράφιζε τα πορτραίτα των οπλαρχηγών με μολύβι σε χαρτί κατά τις ανάπαυλες μεταξύ των μαχών. Μάλιστα ζητούσε από τους αγωνιστές να υπογράφουν τα έργα του και έτσι σώζονται σήμερα οι υπογραφές τους.

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Νικηταράς

Γεώργιος
Καριαϊσκάκης

Μακρυγιάννης

Κίτσος
Τζαβέλλας

Σκηνές από τον Αγώνα της
Ελευθερίας

Η Φιλική Εταιρεία

Η Φιλική Εταιρεία ιδρύθηκε μυστικά στην Οδησό της Ρωσίας το 1814, επτά χρόνια πριν από το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης, από τρεις άσημους εμπόρους, τον Εμμανουήλ Ξάνθο, τον Νικόλαο Σκουφά και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ. Σκοπός της ίδρυσής της ήταν να συντονίσει τις ενέργειες των υπόδουλων Ελλήνων για την απελευθέρωσή τους.

Οι Φιλικοί υπέγραφαν με ψευδώνυμα και χρησιμοποιούσαν κρυπτογραφικό κώδικα για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Η μύησή τους στην Εταιρεία είχε τη μορφή ιεροτελεστίας, που τη σφράγιζε ο όρκος μπροστά σε ιερέα.

Για το τελετουργικό της μύησης του γονυπετή Θεόδωρου Κολοκοτρώνη που οριζείται στο Ιερό Ευαγγέλιο μπροστά σε μια εικόνα με υψωμένο το δεξί χέρι παρουσία του μοναχού Άνθιμου Αργυρόπουλου και του Αναγνωσταρά μας πληροφορεί με το έργο του ο Ζακυνθινός ζωγράφος Διονύσιος Τσόκος (1820-1862). Ο πίνακας βρίσκεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Νικόλαος Ευδιάς-Τυπάλδος
(1828-1909)

Ο Όρκος των Φιλικών
Συλλογή Ιδρύματος Ε.
Κουτλίδη, Αθήνα

Η εξέγερση στη Μολδοβλαχία

Το 1820 επικεφαλής της Φιλικής Εταιρείας τέθηκε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης. Οι Φίλιοι αποφάσισαν να ξεκινήσει η Επανάσταση από τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες (σημερινή Μολδαβία και Ρουμανία), όπου υπήρχε έντονο το ελληνικό στοιχείο και απουσίαζε ο οθωμανικός στρατός.

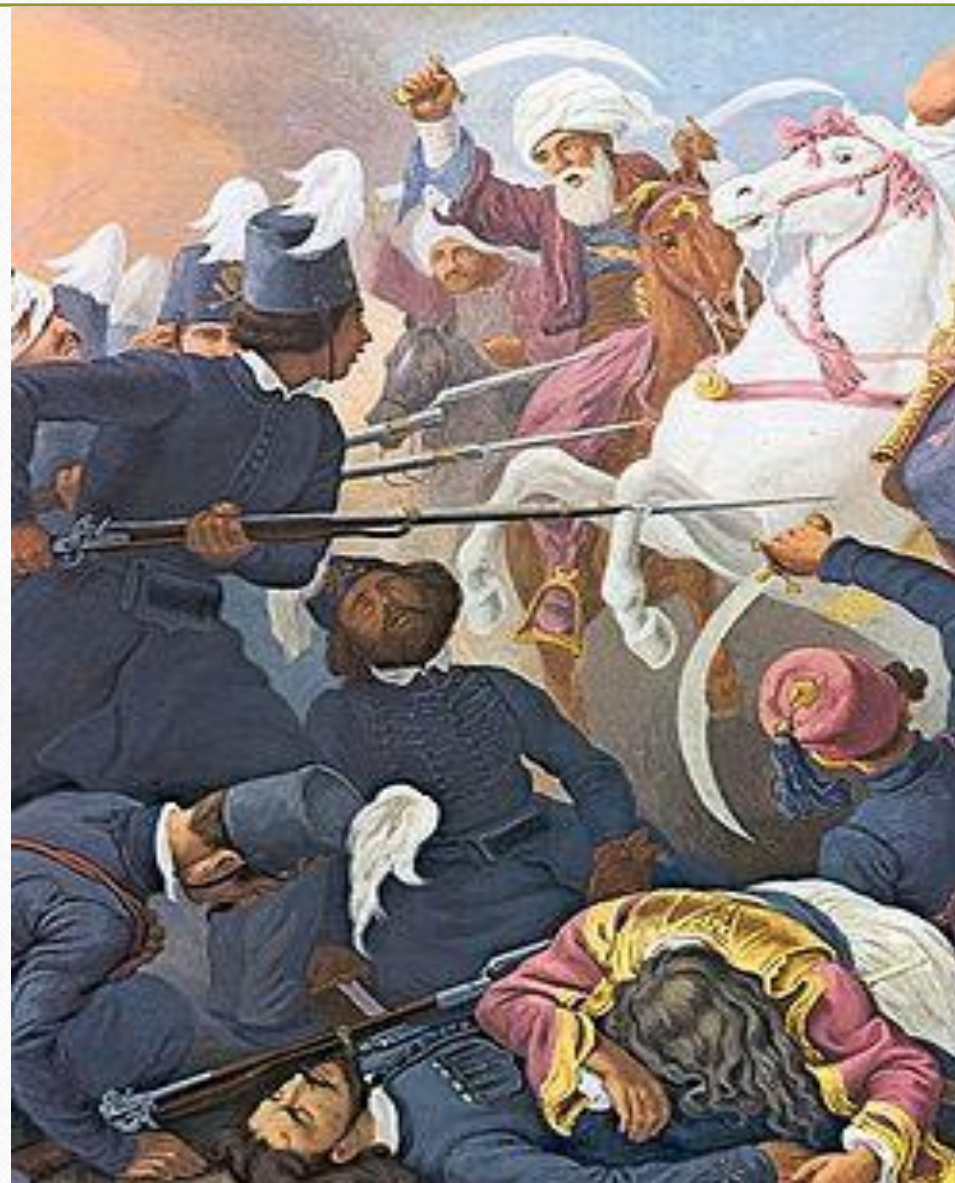
Στην εικόνα αυτή ο Αλέξανδρος Υψηλάντης διέρχεται τον Προύθο. Είναι ένα έργο του Γερμανού ζωγράφου Peter von Hess (1792-1871), ο οποίος διακρίθηκε για τις αναπαραστάσεις πολεμικών γεγονότων και εδώ αποτυπώνει ζωγραφικά ένα ιστορικό γεγονός, όταν ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στις 22 Φεβρουαρίου του 1821 πέρασε τον ποταμό Προύθο και μπήκε στη Μολδαβία. Ο πρωτότυπος πίνακας βρίσκεται στη Στοά Arcaden του κήπου του Λουδοβίκου στο Μόναχο. Αντίγραφο του βρίσκεται στο Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Η καταστροφή του Ιερού Λόχου

Μια ιδιαίτερα συγκινητική στιγμή του Αγώνα στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες ήταν η ολοκληρωτική καταστροφή του Ιερού Λόχου. Ο Ιερός Λόχος ήταν ένα στρατιωτικό σώμα που αποτελούνταν από Έλληνες σπουδαστές των παροικιών, οι οποίοι εθελοντικά τάχθηκαν στο πλευρό των ελληνικών δυνάμεων. Στις 8 Ιουνίου του 1821 στη μάχη στο Δραγατσάνι οι ελληνικές δυνάμεις ηττήθηκαν από τους Τούρκους και ο Ιερός Λόχος έχασε περισσότερα από τα μισά του μέλη.

Η καταστροφή του Ιερού Λόχου αποτυπώνεται στο έργο του Peter von Hess (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

Η Επανάσταση στην Πελοπόννησο

Ο Αγώνας στην Πελοπόννησο

Στο τέλος του 1820 και στις αρχές του 1821 οι Φιλικόι Κολοκοτρώνης και Παπαφλέσσας φτάνουν στην Πελοπόννησο, όπου οι Έλληνες υπερτερούσαν αριθμητικά, με σκοπό να συντονίσουν τον Αγώνα και να στρατολογήσουν μάχιμους άντρες. Η Επανάσταση στην Πελοπόννησο ξεκινά τον Μάρτιο του 1821.

Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός υψώνει το λάβαρο της Επανάστασης (Λιθογραφία, 1838, Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο). Στον πίνακα του Ιταλού Φιλέλληνα ζωγράφου Ludovico Lirrarini (1800-1856) απεικονίζεται ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, Μητροπολίτης Παλαιών Πατρών και εξέχουσα μορφή του Αγώνα, να ευλογεί τη σημαία και τα όπλα των αγωνιστών. Η σκηνή τοποθετείται σε χώρο υπαίθρου, πιθανόν στα Καλάβρυτα.

*Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός
ευλογεί τη σημαία της Επανάστασης,
1865, Θεόδωρος Βρυζάκης
(1814-1878), Εθνική
Πινακοθήκη και Μουσείο
Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα*

Πρόκειται για μια παραλλαγή του ίδιου θέματος, όπου η σκηνή της ευλογίας της σημαίας της Επανάστασης και των όπλων των αγωνιστών από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό τοποθετείται εντός χριστιανικού ναού (Αγία Λαύρα), συνδέοντας την εθνική με την θρησκευτική ταυτότητα των Ελλήνων.

Η Άλωση της Τριπολιτσάς

Μια από τις σημαντικότερες επιτυχίες των επαναστατημένων Ελλήνων στην Πελοπόννησο ήταν η άλωση της Τριπολιτσάς (Τριπόλης). Μετά από στενή πολιορκία, η Τριπολιτσά έπεσε στα χέρια των επαναστατών στις 23 Σεπτεμβρίου του 1821. Με την άλωσή της οι Έλληνες συνέτριψαν τη διοικητική και στρατιωτική έδρα των Οθωμανών στην Πελοπόννησο.

Στην ζωγραφική αναπαράσταση του Peter von Hess βλέπουμε την ελληνική σημαία να υψώνεται στην Τριπολιτσά, (Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα).

Η εκστρατεία του Δράμαλη Μάχη στα Δερβενάκια

Οι αρχικές νίκες των Ελλήνων στην Πελοπόννησο θορύβησαν τους Τούρκους, οι οποίοι έστειλαν δυνάμεις στην περιοχή για να καταπνίξουν την Επανάσταση. Ο Δράμαλης με πολυάριθμο στρατό πέρασε στην Πελοπόννησο και έφτασε στο Άργος. Στις 26 Ιουλίου του 1822 έγινε φονική μάχη στο στενό των Δερβενακίων μεταξύ των Ελλήνων πολεμιστών του Κολοκοτρώνη και των Τούρκων του Δράμαλη, κατά την οποία οι Τούρκοι παγιδεύτηκαν και γνώρισαν βαριά ήττα.

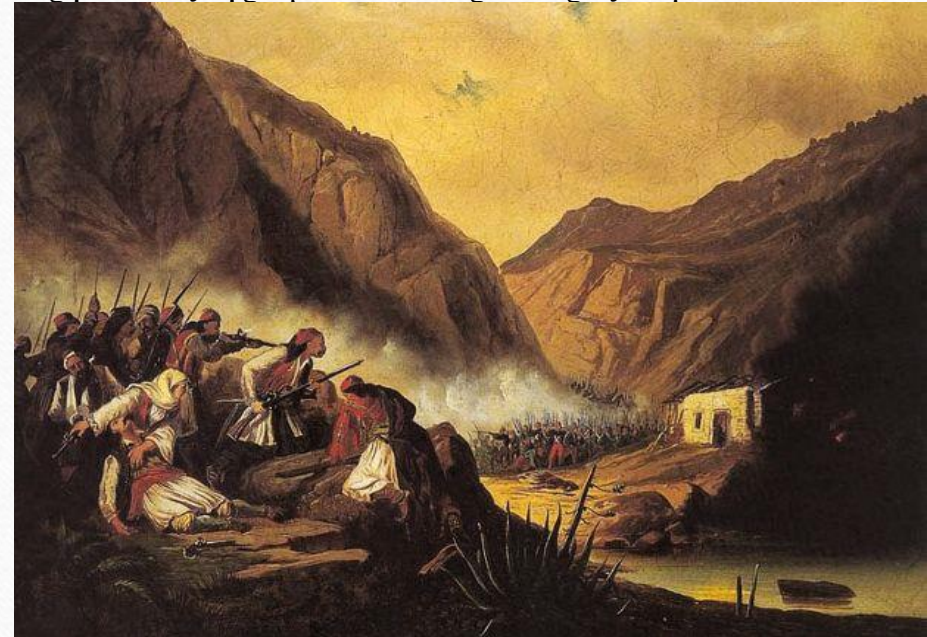
Η εκστρατεία του Δράμαλη στην πεδιάδα του Άργους

Ζωγραφικό έργο του Αλέξανδρου Ησαΐα, Εθνικό
Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα

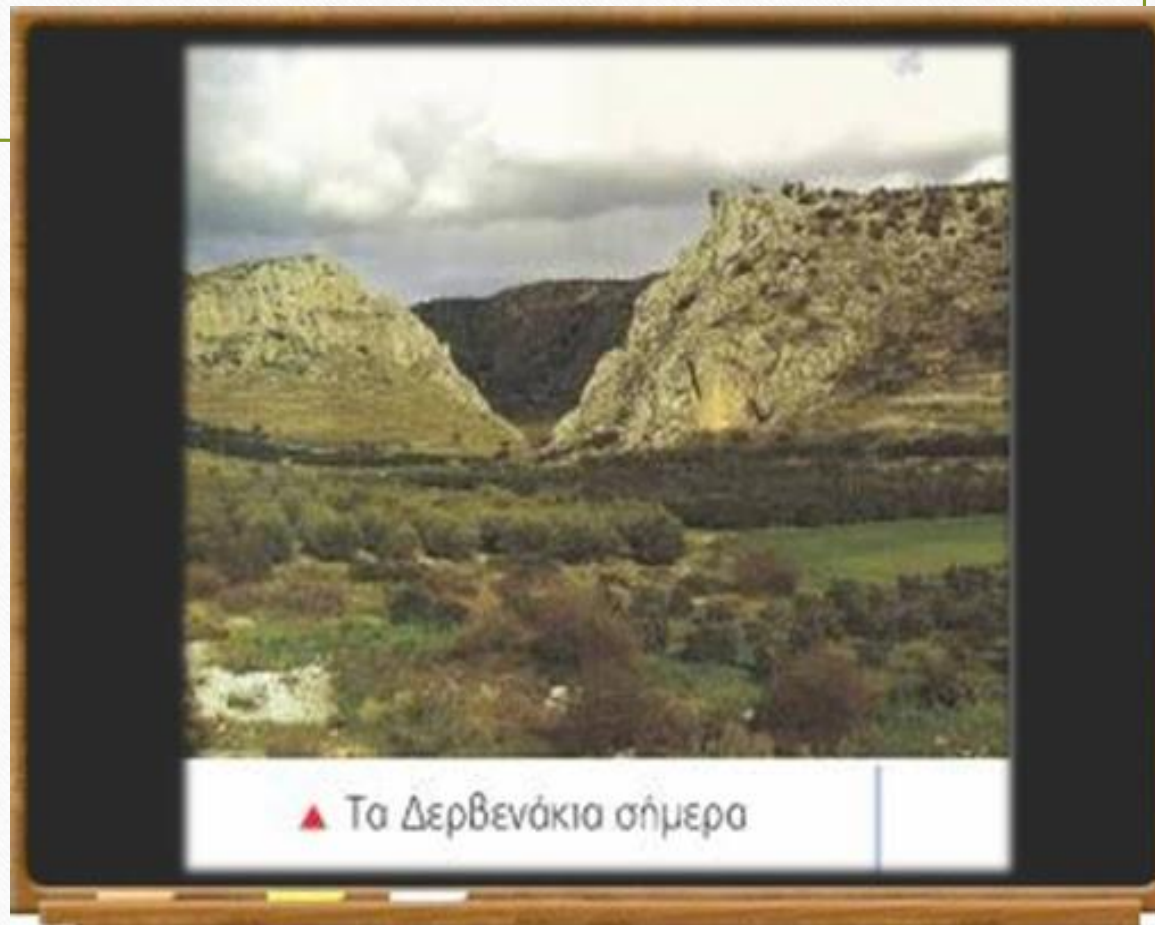
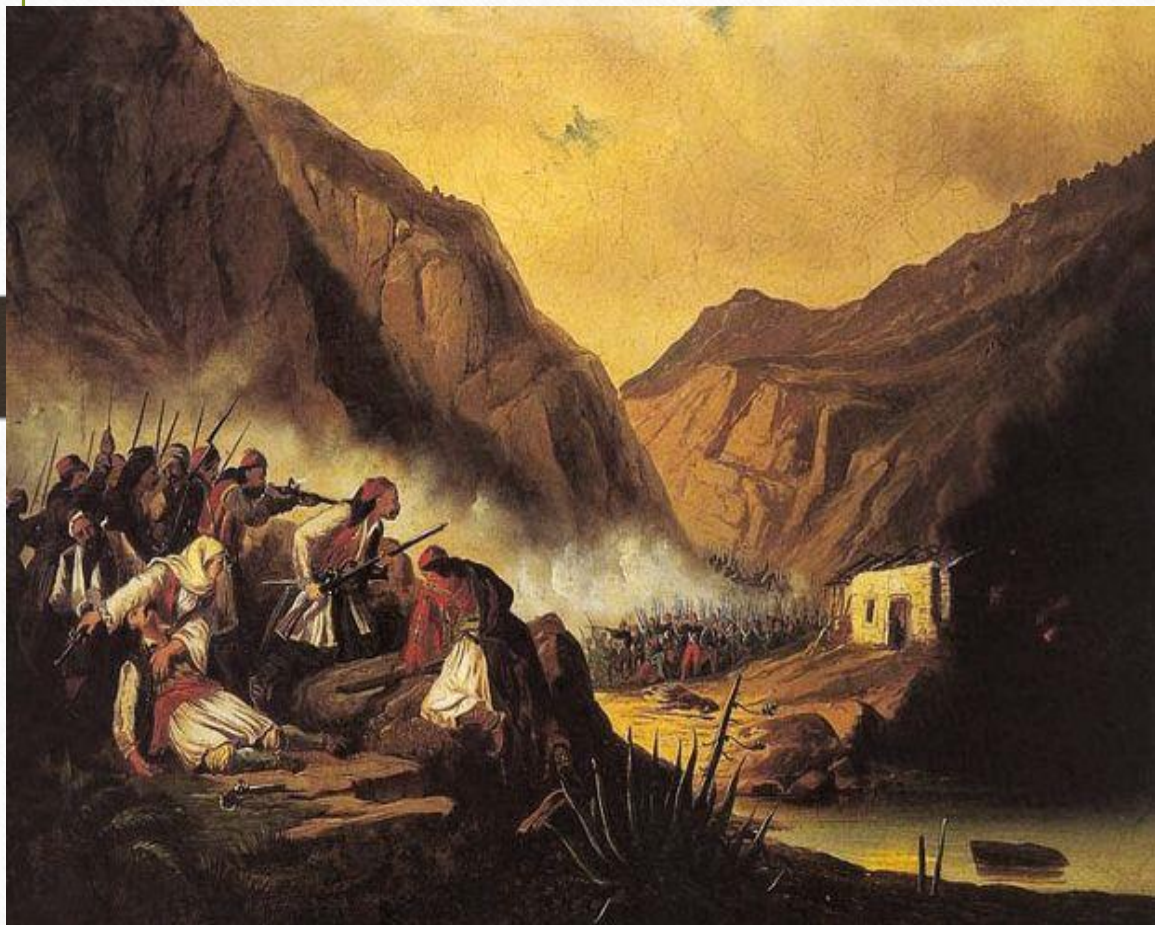

Η μάχη στα Δερβενάκια (Εθνική Πινακοθήκη)

Έργο του ζωγράφου Θεόδωρου Βουζάκη

Η μάχη στα Δερβενάκια

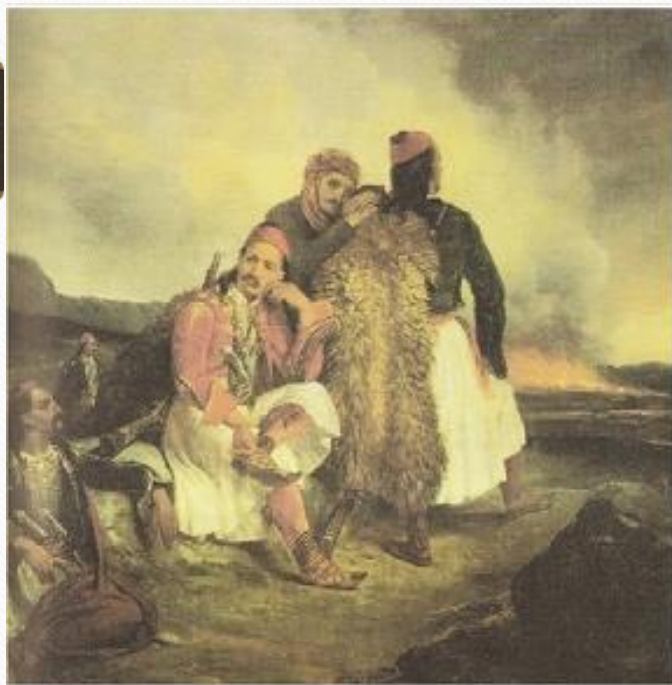

Στο έργο του Peter von Hess ο Κολοκοτρώνης παρακολουθεί τους Έλληνες πολεμιστές του, νικητές του Δράμαλη, να γλεντούν.

Η μάχη στο Μανιάκι Ο θάνατος του Παπαφλέσσα

*Ύμνος εις την Ελευθερία
Διονύσιος Σολωμός*

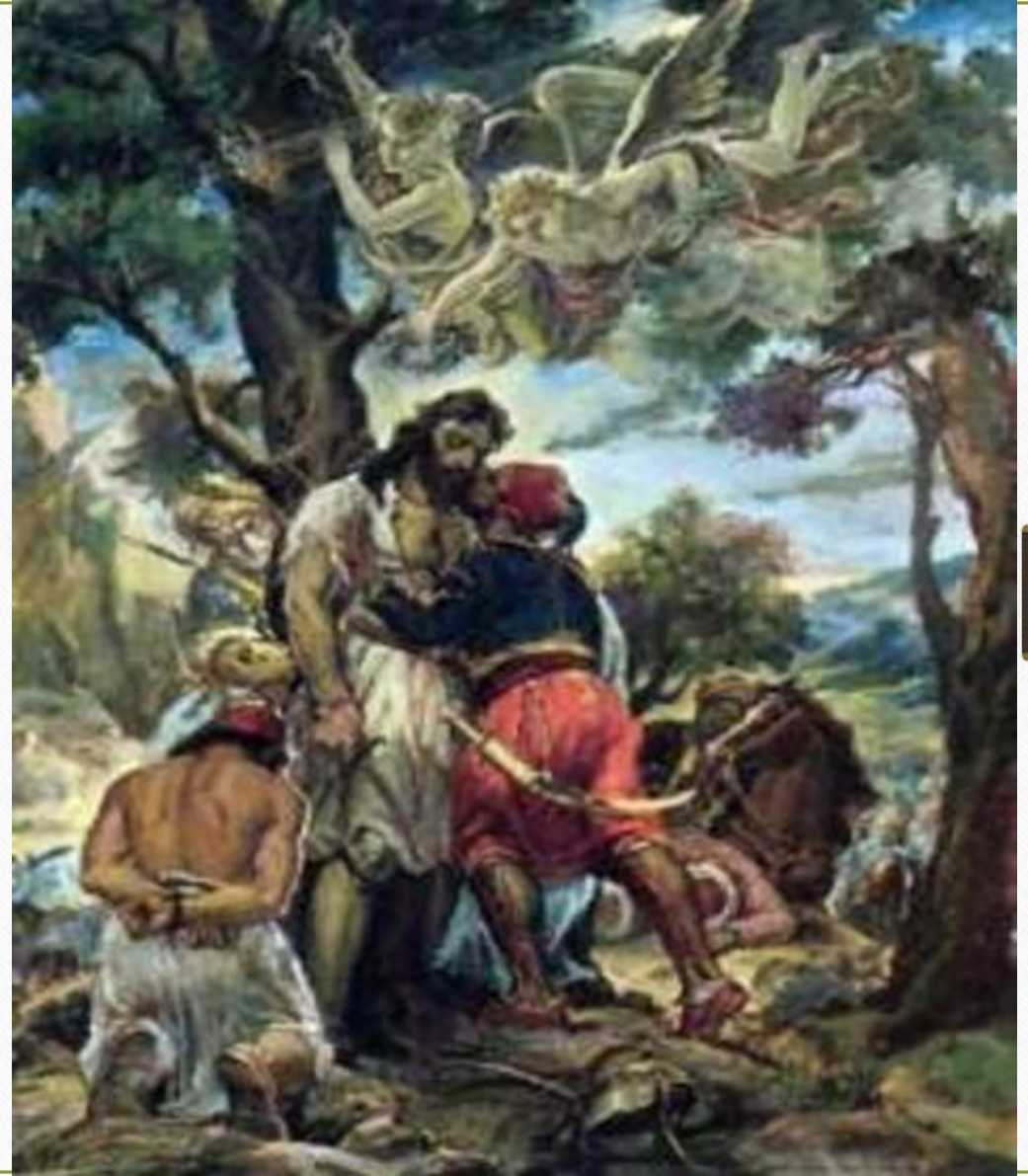
Τον χειμώνα του 1824-1825 ο Ιμπραήμ Πασάς έφτασε στη Μεθώνη με πολυάριθμες τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις και εφόδια. Με ορμητήριό του τη Μεθώνη επιχειρήσε να καταλάβει τον όρμο του Ναυαρίνου και πολιορκήσε τα γειτονικά κάστρα. Με τους Έλληνες επαναστάτες να έχουν διχαστεί από τις εμφύλιες διαμάχες για την εξουσία και το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη να έχει φυλακιστεί, η Επανάσταση στην Πελοπόννησο κινδύνευε να σβήσει.

*Η απόγνωση των Ελλήνων, Henri Decaisne,
(Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη)*

Η μάχη στο Μανιάκι Ο θάνατος του Παπαφλέσσα

Ο Παπαφλέσσας μπροστά σε αυτές τις κρίσιμες ώρες πήγε στη Μεσσηνία και με το στρατό του οχυρώθηκε στο ορεινό χωριό Μανιάκι. Εκεί, στα τέλη του Μαΐου του 1825, ο Παπαφλέσσας με τους άνδρες του πολέμησαν γενναία απέναντι στις τουρκικές δυνάμεις του Ιμπραήμ και έχασαν τη ζωή τους.

Ο Ιμπραήμ ασπάζεται το νεκρό Παπαφλέσσα (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα), ελαιογραφία του Ανδρέα Γεωργιάδη. Στον πίνακα αυτόν βλέπουμε τους πρωταγωνιστές Παπαφλέσσα και Ιμπραήμ στο κέντρο της σκηνής. Είναι εμφανής ο συμβολισμός: ο υπερμεγέθης Παπαφλέσσας που συμβολίζει το μεγαλείο του ελληνικού γένους έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τη μικρών διαστάσεων μορφή του Ιμπραήμ, ο οποίος όμως ασπάζεται το νεκρό ως ένδειξη αναγνώρισης του Αγώνα των Ελλήνων. Ο αλυσοδεμένος πολεμιστής στο αριστερό τμήμα του πίνακα συμβολίζει τη σιλαβωμένη Ελλάδα.

Μνημείο στο Μανιάκι προς
τιμήν των νεκρών
Αγωνιστών

Η Επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα

Τον Μάρτιο του 1821 ξεκινά η Επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα.

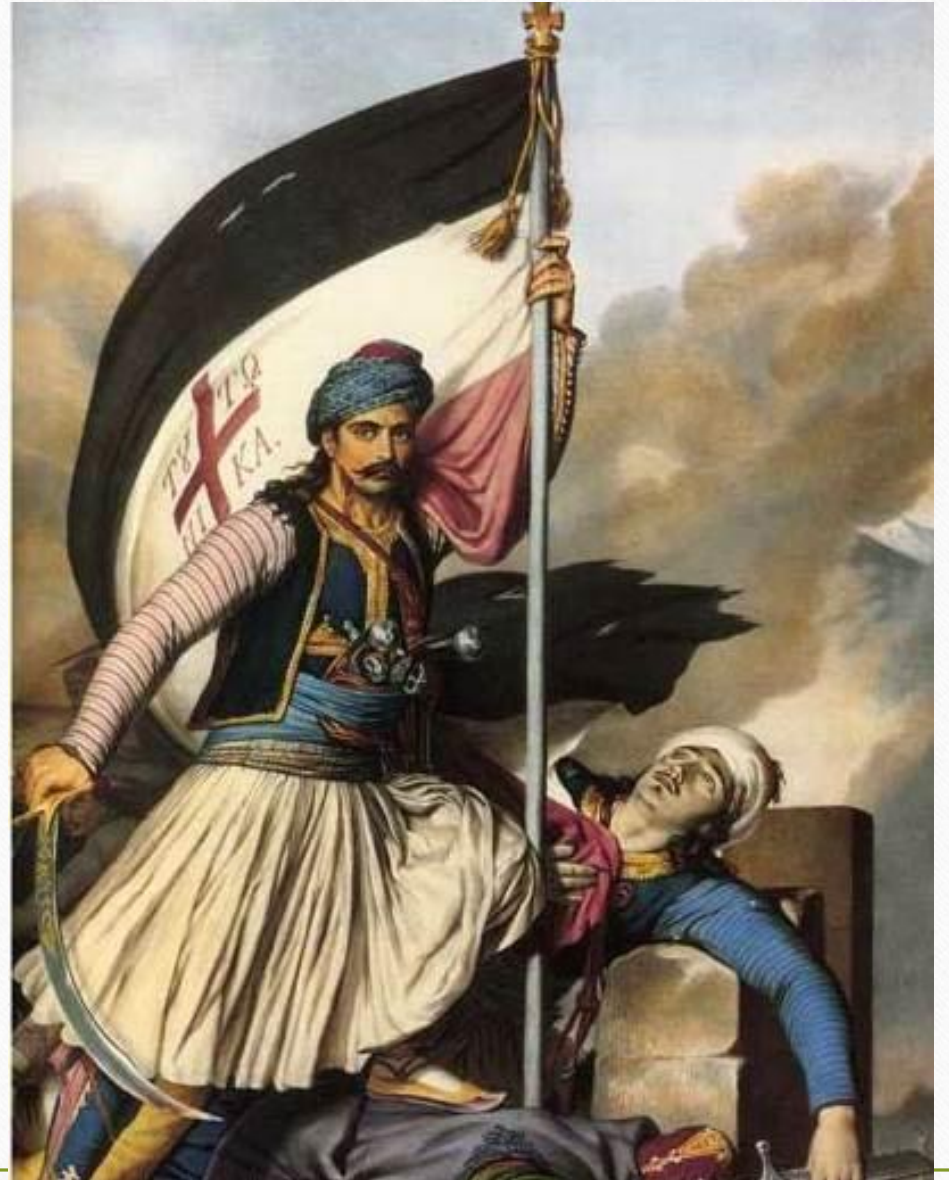
Μάχη στα Σάλωνα

Στις 26 Μαρτίου 1821 ο Μητρόπουλος με αρματωμένους Έλληνες επιτέθηκαν κατά των Τούρκων στα Σάλωνα (Άμφισσα). Μετά από ασφυκτική πολιορκία, οι Τούρκοι παραδόθηκαν στους Έλληνες.

Η εικόνα, η οποία περιλαμβάνεται στο λεύκωμα του Γάλλου Φιλέλληνα ζωγράφου Luis Dupré, *Ταξίδι στην Αθήνα και στην Κωνσταντινούπολη, μια συλλογή από πορträίτα, τοπία, ελληνικές και οθωμανικές ενδυμασίες*, απεικονίζει τον αγωνιστή

Νικολάκη Μητρόπουλο να υψώνει τη σημαία με το σταυρό στο φρούριο των Σαλώνων.

Ο ζωγράφος φιλοτέχνησε το έργο αυτό μετά την αφήγηση των γεγονότων της μάχης από τον ίδιο τον αγωνιστή Νικολάκη Μητρόπουλο, τον οποίο συνάντησε στην Ιταλία το 1824.

Η μάχη της Αλαμάνας

Στα τέλη Απριλίου του 1821 ο Αθανάσιος Διάκος κατέλαβε τη γέφυρα της Αλαμάνας προκειμένου να εμποδίσει την πορεία του οθωμανικού στρατού με επικεφαλής τον Ομέρ Βρυώνη προς τη Ρούμελη.

Μετά από μάχη σώμα με σώμα, ο Αθανάσιος Διάκος τραυματίστηκε σοβαρά και πιάστηκε αιχμάλωτος. Ο Βρυώνης προσφέρθηκε να τον κάνει αξιωματικό του οθωμανικού στρατού αν αλλάξοπιστούσε και ασπαζόταν το Ισλάμ. Ο Διάκος αρνήθηκε λέγοντας **''Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θε να πεθάνω''** και θανατώθηκε με μαρτυρικό θάνατο.

Προτού ξεψυχήσει λέγεται ότι αναφώνησε:

''Για ιδές καιρό που διάλεξε

Ο χάρος να με πάρει

Τώρα π' ανθίζουν τα κλαδιά

και βγάζει η γης χορτάρι''.

Πρώτη μάχη των Ελλήνων κατά των Τούρκων κατά την γέφυρα της Αλαμάνας, ''Ζωγράφος του Μακρυγιάννη'', 1836, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.

Μακρυγιάννης-Ζωγράφος

Ένας από τους φλογερούς πρωταγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης ήταν ο Στρατηγός Μακρυγιάννης. Επέδειξε σημαντικότερη πολεμική δράση, αγωνίστηκε με θάρρος στην Πελοπόννησο και στη Στερεά και διακρίθηκε ιδιαίτερα στη μάχη των Μύλων (1825) και στη δεύτερη πολιορκία των Αθηνών (1827).

Χαρακτηριστική του πνεύματος ομοψυχίας, συλλογικότητας, συνεργασίας και ταπεινοφροσύνης που τον διακατείχαν είναι η φράση:

τούτην τὴν πατρίδα τὴν ἔχομεν ὅλοι μαζί, καὶ σοφοὶ καὶ ἀμαθεῖς καὶ πλούσιοι καὶ φτωχοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ πλέον μικρότεροι ἄνθρωποι· ὅσοι ἀγωνιστήκαμεν, ἀναλόγως ὁ καθεὶς, ἔχομεν νὰ ζήσωμεν ἐδῶ. Τὸ λοιπὸν δουλέψαμεν ὅλοι μαζί, νὰ τὴν φυλάξωμεν κι' ὅλοι μαζί καὶ νὰ μὴν λέγῃ οὔτε ὁ δυνατὸς «ἐγώ», οὔτε ὁ ἀδύνατος. Ξέρετε πότε νὰ λέγῃ ὁ καθεὶς «ἐγώ»; Ὅταν ἀγωνιστῇ μόνος του καὶ φκειάσῃ, ἢ χαλάσῃ, νὰ λέγῃ ἐγώ· ὅταν ὅμως ἀγωνίζονται πολλοὶ καὶ φκειάνουν, τότε νὰ λένε «ἐμεῖς». Εἴμαστε εἰς τὸ «ἐμεῖς» κι' ὄχι εἰς τὸ «ἐγώ».

Απόσπασμα από τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη

Μακρυγιάννης- Ζωγράφος

Ο Μακρυγιάννης, όπως και οι περισσότεροι οπλαρχηγοί, δεν γνώριζε γράμματα. Μετά την απελευθέρωση έμαθε γράμματα για να γράφει τα Απομνημονεύματά του, όπου θα ιστορούσε τα γεγονότα όπως τα όριζε η μνήμη και η καρδιά.

Γνωρίζοντας ότι οι περισσότεροι Έλληνες έβγαιναν από το λήθαργο της δουλείας αναλφάβητοι, θέλησε να διανθίσει το έργο του με εικόνες που θα θύμιζαν στον λαό τα γεγονότα της Επανάστασης.

Αρχικά ανέθεσε το έργο αυτό σε έναν Ευρωπαίο ζωγράφο, όμως η αισθητική του ρομαντισμού που επικρατούσε στην ευρωπαϊκή τέχνη δεν ικανοποίησε τον σκοπό του Μακρυγιάννη, που δεν ήταν άλλος από την διδασχή της ιστορίας.

Έτσι, ο Στρατηγός βρήκε έναν λαϊκό ζωγράφο και αγιογράφο από τη Σπάρτη, αγωνιστή της Επανάστασης, τον Παναγιώτη (ή Δημήτρη) Ζωγράφο. Ο Μακρυγιάννης αναφέρει:

«Κι έρχοντας εδώ εις Αθήνα, πήρα ένα ζωγράφο Φράγκο και τον είχα να μου φτιάσει σε εικονογραφίες αυτούς τους πολέμους. Δεν γνώριζα τη γλώσσα του. Έφκιασε δύο τρεις, δεν ήταν καλές τον πλέρωσα κι έφυγε. Αφού έδιωξα αυτό τον ζωγράφο, έστειλα και έφεραν από την Σπάρτη έναν αγωνιστή, Παναγιώτη Ζωγράφο τον έλεγαν έφεραν αυτόν και μιλήσαμε και συμφωνήσαμε το κάθε κάδρον την τιμήν του κι έστειλε κι ήφερε και δύο του παιδιά και τους είχα εις το σπίτι μου όταν εργάζονταν. Κι αυτό άρχισε από τα 1836 και τέλειωσε τα 1839. Έπαιρνα τον Ζωγράφο και βγαίναμεν εις τους λόφους και το λεγα... Έτζι είναι εκείνη η θέση, έτζι εκείνη αυτός ο πόλεμος έτζι έγινε αρχηγός ήταν των Ελλήνων εκείνος, των Τούρκων εκείνος».

Ο Ζωγράφος ανέλαβε να εικονογραφήσει τα Απομνημονεύματά του Μακρυγιάννη με ζωγραφιές που θα τεκμηριώναν τρόπον τινά τα πολεμικά γεγονότα. Τα έργα αυτά, που είχαν εμπνευστή τον ίδιο τον Μακρυγιάννη, ήταν τέσσερις σειρές από 24 θέματα, φτιαγμένες με την τεχνική της υδατογραφίας. Ο Μακρυγιάννης αναφέρει για τους πίνακες:

«Μέρος των πολέμων της Ελλάδος, σχεδιασθέντων κατά στοχασμόν, υπαγόρευσιν και δι' ιδίων εξόδων του Συνταγματάρχου Μακρυγιάννη προς ευχαρίστησιν των Ελλήνων και ευεργετών μας Φιλελλήνων».

«Ζωγράφος του
Μακρυγιάννη»

*Η Δίκαια Απόφασις του Θεού
διά την Απελευθέρωσιν της
Ελλάδος, 1836, Εθνικό
Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα*

«Ζωγράφος του
Μακρυγιάννη»

Η Πολιορκία των Αθηνών, 1836,
Εθνικό Ιστορικό Μουσείο,
Αθήνα

«Ζωγράφος του
Μακρυγιάννη»

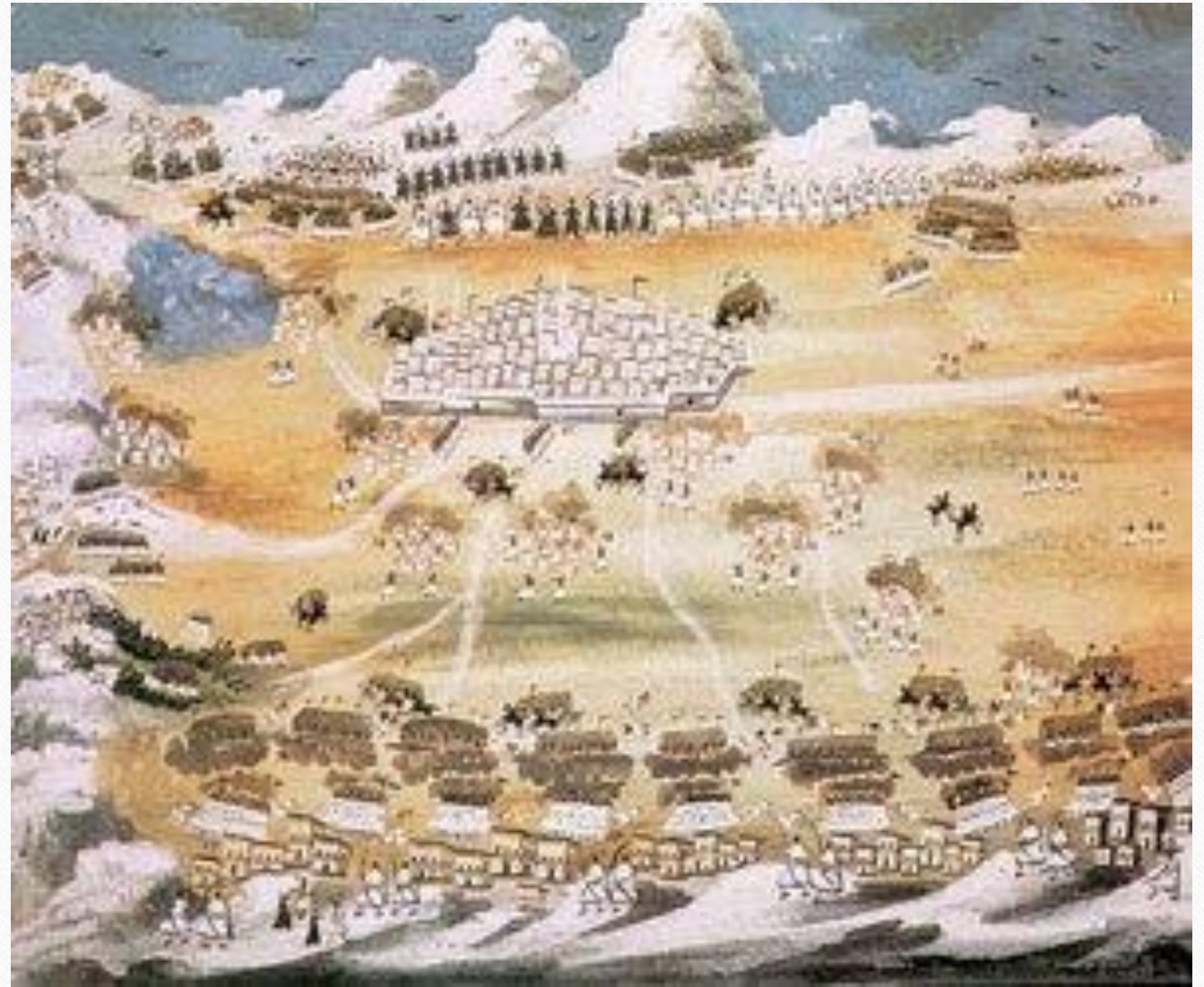
*Διάφορες μάχες στην
Ανατολική Ελλάδα.*

Στο κέντρο η Θήβα

«Ζωγράφος του
Μακρυγιάννη»

*Πόλεμος της Τριπολιτζάς και
των πέριξ αυτής χωριών,
1836, Γεννάδειος
Βιβλιοθήκη, Αθήνα*

Η μάχη στο Χάνι της Γραβιάς Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος

Εκδίκηση για τον μαρτυρικό θάνατο του Αθανάσιου Διάκου πήραν οι Έλληνες αντιμετωπίζοντας με επιτυχία τους Οθωμανούς στο Χάνι της Γραβιάς. Στις 8 Μαΐου του 1821 ο Οδυσσέας Ανδρούτσος με 118 άνδρες του οχυρώθηκαν μέσα σε ένα πλινθόκτιστο χάνι και ετοιμάστηκαν για μάχη. Μετά από πεισματική αντίσταση απέναντι στον πολυάριθμο στρατό του Ομέρ Βρυώνη που κράτησε μια ολόκληρη μέρα, ο Ανδρούτσος και οι άντρες του τα ξημερώματα κατάφεραν να διαφύγουν περνώντας από το στρατόπεδο των Τούρκων χωρίς να γίνουν αντιληπτοί. Ήταν μια πολύ σημαντική επιτυχία για τον ελληνικό στρατό καθώς ανέκοψε προσωρινά την πορεία των Τούρκων προς την Πελοπόννησο.

Οδυσσέας Ανδρούτσος, 1832, λιθογραφία του A. Friedel (από το λεύκωμα "The Greeks. Twenty four portraits of the principal leaders and personages who have made themselves most conspicuous in the Greek Revolution", Λονδίνο - Παρίσι, 1827).

Μάχη στο Κεφαλόβρυσο και ο ηρωικός θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη

Κατά την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου από τους Τούρκους στα τέλη του φθινοπώρου του 1822, η ελληνική επαναστατική κυβέρνηση διόρισε στρατηγό τον Μάρκο Μπότσαρη, για να αντιμετωπίσει την κρίσιμη κατάσταση. Ο Μπότσαρης, για να κερδίσει πολύτιμο χρόνο, αρχικά προχώρησε σε διαπραγματεύσεις με τον Ομέρ Βρυώνη που πολιορκούσε το Μεσολόγγι για την παράδοση της πόλης. Το καλοκαίρι του 1823 ο Σουλτάνος έστειλε στη Στερεά Ελλάδα πολυάριθμες δυνάμεις με επικεφαλής το Μουσταφά Πασά για να ενισχύσουν την πολιορκία του Μεσολογγίου, οι οποίοι στρατοπέδευαν στο Κεφαλόβρυσο, κοντά στο Καρπενήσι. Τη νύχτα της 8^{ης} Αυγούστου του 1823 ο Μπότσαρης με τον Κίτσο Τζαβέλλα και λιγοστούς Σουλιώτες έκανε γιουρούσι στο στρατόπεδο των Τούρκων. Κατά τη διάρκεια της αιφνιδιαστικής επίθεσης, ο Μάρκος Μπότσαρης σκοτώθηκε από ένα εχθρικό βόλι και τάφηκε με τιμές στο Μεσολόγγι.

Ο Μπότσαρης αιφνιδιάζει τους Τούρκους στο στρατόπεδό τους, προσχέδιο του 1860 του ζωγραφικού έργου του Eugène Delacroix .

Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη είναι ένα από τα γεγονότα της Επανάστασης που ήταν ιδιαίτερα δημοφιλή στους ζωγράφους

Αθανάσιος Ιατρίδης, *Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη*, 1830, Μελανογραφία, Εθνικό και Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα

Στη λιθογραφία του Peter von Hess, (Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα) αποτυπώνεται ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη.

Ο θάνατος του Μάρκου

Μπότσαρη

Έργο του ζωγράφου Διονύσιου
Τσόκου (1844-1847), Συλλογή
Ιδρύματος Ε. Κουτλίδη

Λέγεται ότι λίγο πριν ξεψυχήσει ο Μπότσαρης είπε:
"Αδέρφια, με βάρεσαν..."

Οι συμπολεμιστές του μετέφεραν το άψυχο σώμα του στο Μεσολόγγι, όπου και τάφηκε με τιμές. Κατά τη μεταφορά του συνάντησαν στη Μονή Προυσσού τον Γεώργιο Καραϊσκάκη, ο οποίος τραυματισμένος είχε σταματήσει εκεί για να ξεκουραστεί. Ο Καραϊσκάκης αντικρύζοντας το νεκρό σώμα του Μπότσαρη τον ασπάστηκε και είπε:

"Άμποτε ήρωα Μάρκο, κι εγώ από τέτοιο θάνατο να πάω".

Αθανάσιος Ιατρίδης, *Η κηδεία και ο
ενταφιασμός του Μάρκου Μπότσαρη
εις Μεσολόγγι, 1830,*
Μελανογραφία, Εθνικό και
Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα

Το βόλι που σκότωσε τον Μάρκο
Μπότσαρη και αιματοβαμμένο
κομμάτι από τον κεφαλόδεσμό του.
Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Ο τάφος του Μάρκου Μπότσαρη στον "Κήπο των Ηρώων" Μεσολόγγι

Η δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου

Τον Απρίλιο του 1825 ο Κιουταχής με πολυάριθμο στρατό πολιορκεί το Μεσολόγγι. Αρχικά οι πολιορκημένοι κατάφεραν να αποκρούουν με επιτυχία τους Τούρκους. Ο Μιαούλης κατάφερε να σπάει τον τουρκικό κλοιό στη θάλασσα και εφοδίαζε με όπλα και τρόφιμα τους αγωνιστές και από ξηράς ο Καραϊσιάκης και άλλοι οπλαρχηγοί με τις επιθέσεις τους ανάγκασαν τον Κιουταχή να υποχωρήσει.

Η πολιορκία του Μεσολογγίου,

''Ζωγράφος του Μακρυγιάννη''

Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Τον Δεκέμβριο του 1825 στο Μεσολόγγι έφτασε ο Ιμπραήμ, ο οποίος ανέλαβε την αρχηγία των Τούρκων και η πολιορκία έγινε πιο στενή.

Επίθεση του Ιμπραήμ πασά κατά του Μεσολογγίου, Giuseppe Pietro Mazzola (1748-1838), Πινακοθήκη Δήμου Μεσολογγίου

Οι ελληνικές δυνάμεις που
προσπαθούσαν να πλησιάσουν από
ξηρά και από θάλασσα
αποκρούονταν από τους Τούρκους.

*Υπεράσπιση του Μεσολογγίου κατά την
προσπάθεια κατάληψής του από τους
Τούρκους,*

ζωγραφικό έργο του Alphonse de
Neuville (Παρίσι)

Η δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου Διονύσιος Σολωμός

Ο Διονύσιος Σολωμός μέσα σε λίγους στίχους από τους Ελεύθερους Πολιορκημένους κλείνει τη δραματική κατάσταση που επικρατούσε στην πόλη:

*Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει.
Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί κι η μάνα το ζηλεύει.*

*Τα μάτια η πείνα εμαύρισε στα μάτια η μάνα μνέει
στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει.*

*“Έρμο τουφέκι σκοτεινό, τι σ’ έχω εγώ στο χέρι;
Οπού ‘σύ μου ‘γινες βαρύ κι ο Αγαρηνός το ξέρει”.*

Σκηνή από την Έξοδο, ελαιογραφία του E. de Lunsac, 1827

Μουσείο Ιστορίας και Τέχνης-Πινακοθήκη Δήμου
Μεσολογγίου

Η μετάληψη των αγωνιστών (από τον
Επίσκοπο Ρωγών Ιωσήφ),
Έργο του Θ. Βρυζάκη, αντίγραφο της
Πινακοθήκης του Δήμου
Μεσολογγίου.

Ο Ιωσήφ, Επίσκοπος Ρωγών και
Κοζύλης, μπήκε στο πολιορκημένο
Μεσολόγγι και συνεργάστηκε με τους
οπληρχηγούς της πόλης. Στο
ζωγραφικό έργο του Βρυζάκη, ο
Επίσκοπος Ιωσήφ μεταλαμβάνει τους
αγωνιστές προετοιμάζοντας τους να
υποδεχτούν με γενναιότητα τη θυσία.

Η έξοδος του Μεσολογγίου

Οι πολιορκημένοι Μεσολογγίτες εξαντλημένοι από την πείνα, τις ασθένειες και τις μάχες αποφασίζουν να επιχειρήσουν ηρωική έξοδο από την πόλη. Τη νύχτα της 10^{ης} Απριλίου του 1826, ξημερώνοντας Κυριακή των Βαΐων, ένοπλοι Μεσολογγίτες με τα γυναικόπαιδα επιχειρούν τη μεγάλη έξοδο ενώ μέσα στην πόλη έμειναν όσοι δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν ανατινάζοντας πυριτιδαποθήκες. Πολύ λίγοι κατάφεραν να διαφύγουν. Οι περισσότεροι, κυρίως άμαχοι, έχασαν τη ζωή τους οπισθοχωρώντας στο Μεσολόγγι. Όσοι επέζησαν πουλήθηκαν ως σκλάβοι ενώ η πόλη καταστράφηκε ολοκληρωτικά.

Ο Καψάλης ανατινάζει την πυριτιδαποθήκη κατά την άλωση, έργο του Θ. Βρυζάκη, Πινακοθήκη Δήμου Μεσολογγίου.

Ο Χρήστος Καψάλης, ένας από τους σημαντικότερους Αγωνιστές, το βράδυ της εξόδου συγκέντρωσε στο σπίτι του πάνω από 300 ψυχές, άνδρες, γυναίκες, παιδιά και γέροντες, και αναφωνώντας "Μνήσθητί μου Κύριε" έβαλε φωτιά στο βαρέλι της πυρίτιδας, ανατινάζοντας Μεσολογγίτες και Τουρκοαιγύπτιους που είχαν εισβάλει στην πόλη.

Η πολιορκία και η πτώση του
Μεσολογγίου συγκίνησαν όσο
κανένα άλλο γεγονός της
Επανάστασης ολόκληρο τον
κόσμο.

Στο έργο του Θ. Βρυζάκη, *Η Έξοδος του
Μεσολογγίου 1853*, (Εθνική Πινακοθήκη,
Αθήνα), αποτυπώνεται η ηρωική προσπάθεια
των πολιορκημένων να εγκαταλείψουν την
πόλη. Ο Παντοκράτορας ευλογεί τους
αγωνιστές και άγγελοι τους στεφανώνουν.

Στην παράσταση αυτή,
έργο Ανώνυμου
καλλιτέχνη, απεικονίζεται
η βαρβαρότητα που
επέδειξαν οι Τούρκοι
απέναντι σε αθώο άμαχο
πληθυσμό... απέναντι σε
γυναίκες και παιδιά...

Η πολιορκία της Ακρόπολης των Αθηνών, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αθήνα
Στον πίνακα του "Ζωγράφου του Μακρουγιάννη" απεικονίζεται η πολιορκία της Ακρόπολης των Αθηνών κατά το 1827.

Μετά την πτώση του Μεσολογγίου, οι Τούρκοι στράφηκαν προς την Αττική με σκοπό να καταλάβουν την Αθήνα και έτσι να καταστείλουν την Επανάσταση σε ολόκληρη τη Στερεά Ελλάδα. Τον Απρίλιο του 1827 ο Κιουταχής με το στρατό του κινήθηκε προς την Αττική, κυριεύσε την πόλη της Αθήνας και πολιορκήσε στενά την Ακρόπολη, την οποία υπερασπιζόταν ο στρατηγός Γιάννης Γκούρας με τους άντρες του.

Ο οπλαρχηγός Γεώργιος Καραϊσιάκης, ο οποίος από τον Οκτώβριο του 1926 έως τις αρχές του 1827 είχε κατορθώσει σημαντικές επιτυχίες εναντίον τουρκικών στρατευμάτων στο μεγαλύτερο μέρος της Στερεάς, έσπευσε στην Αττική για να βοηθήσει τους υπερασπιστές της Ακρόπολης.

Στον πίνακα του Θ. Βρυζάκη απεικονίζεται *Το στρατόπεδο του Καραϊσκάκη* στην Καστέλα (έγχρωμη λιθογραφία σε χαρτί). Ο πίνακας βρίσκεται στην Εθνική Πινακοθήκη στην Αθήνα.

Παρόλο που ο Καραϊσκάκης είχε αντίθετη γνώμη, οι Άγγλοι αξιωματικοί Κόχραν και Τσώρτς, οι οποίοι με εντολή της επαναστατικής Κυβέρνησης είχαν αναλάβει την αρχηγία των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, αποφάσισαν την άμεση επίθεση εναντίον των Τούρκων για να σωθεί η Ακρόπολη. Στις 22 Απριλίου του 1827, την προηγούμενη μέρα της καθορισμένης επίθεσης, ξέσπασε ξαφνική μάχη, στην οποία όρμησε με το άλογό του ο Καραϊσκάκης. Στη μάχη αυτή τραυματίστηκε θανάσιμα και πέθανε την επόμενη, 23 Απριλίου του 1827.

*Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης εφορμά στην Ακρόπολη,
έργο του Γεωργίου Μαργαρίτη, 1842-1843,
Εθνική Πινακοθήκη, Συλλογή Ιδρύματος Ε. Κουτλίδη, Αθήνα*

*Ο θάνατος του Καραϊσκάκη, Αλέξανδρος Ησαΐας, 1839,
Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα*

Η Επανάσταση στα νησιά του
Αιγαίου

Η Επανάσταση παράλληλα με την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα διαδόθηκε και στα νησιά του Αιγαίου. Τον Απρίλιο του 1821 ξεσηκώθηκαν οι Σπέτσες με τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα και ακολούθησαν η Ύδρα, τα Ψαρά, η Κάσος, η Κρήτη και άλλα νησιά. Οι Έλληνες ναυτικοί, όπως ο Δημήτριος Παπανικολής και ο Κωνσταντίνος Κανάρης από τα Ψαρά και ο Ανδρέας Μιαούλης από την Ύδρα, ανέπτυξαν σημαντική δράση στη θάλασσα προκαλώντας πολλές ήττες στον τουρκικό στόλο.

Adam Friedel, Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα

Κωνσταντίνος Κανάρης

Ανδρέας Μιαούλης

Οι Τούρκοι αντέδρασαν στις επιτυχίες των Ελλήνων ναυτικών με αντίποινα σε βάρος των Ελλήνων των παραλίων της Μικράς Ασίας και των νησιών.

Η σφαγή της Σαμοθράκης

Πρόκειται για ένα από τα πιο αιματηρά γεγονότα του Αγώνα.

Την 1^η Σεπτεμβρίου του 1821 ο Καρά Αλής με τουρκικές δυνάμεις αποβιβάζεται στο νησί και σφαγιάζει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού σε αντίποινα για τη συμμετοχή τους στην Επανάσταση.

Ο Γάλλος Φιλέλληνας ιστορικός Francois Pouqueville (Histoire de la Régénération de la Grèce, 1824) γράφει:

Μέρα πένθους. Η φρίκη κι ο θάνατος απλώνονται σ' ολόκληρο το νησί. Τα χωριά διατρέχουν, τις πεδιάδες, ψάχνουν στις κοιλάδες και στα δάση, οι γυναίκες και τα παιδιά αλυσοδέονται. Οι άνδρες αποκεφαλίζονται, εκτός από μερικούς που τους φυλάγουν, για να τους κρεμάσουν στα κατάρτια πλοίων, όταν θα γυρίζουν στην Κωνσταντινούπολη. Αλυσοδεμένους τους φέρνουν μαζί με τις αθώες οικογένειές τους στα πλοία και τους στοιβάζουν μαζί με σωρούς κεφαλιών προορισμένων να κοσμήσουν την πύλη σαραγιού.

Στον πίνακα του Auguste Vinchon, *Μετά τη σφαγή της Σαμοθράκης* (Λούβρο), απεικονίζεται πολύ χαρακτηριστικά το μέγεθος της ανθρωπιστικής καταστροφής.

Η σφαγή της Χίου

Τον Απρίλιο του 1822 οι Τούρκοι επιτέθηκαν στη Χίο. Οι περισσότεροι από τους κατοίκους της σφαγιάστηκαν, το νησί καταστράφηκε ολοσχερώς και όσοι επέζησαν το εγκατέλειψαν.

Ο Eugène Delacroix, ο κατεξοχήν Φιλέλληνας ζωγράφος, αποτύπωσε στον καμβά το αιματηρό γεγονός. Παρουσίασε το έργο του *Η σφαγή της Χίου* (Μουσείο Λούβρου) στο Salon του 1824 στο Παρίσι. Το έργο του, το οποίο παρουσίαζε την ωμή πραγματικότητα του πολέμου, χωρίς καμία προσπάθεια ωραιοποίησης του γεγονότος, συγκλόνισε ολόκληρο το Παρίσι λειτουργώντας δημοσιογραφικά, αφύπνισε συνειδήσεις και με αυτόν τον τρόπο συνέβαλε στην ενίσχυση του Αγώνα των Ελλήνων.

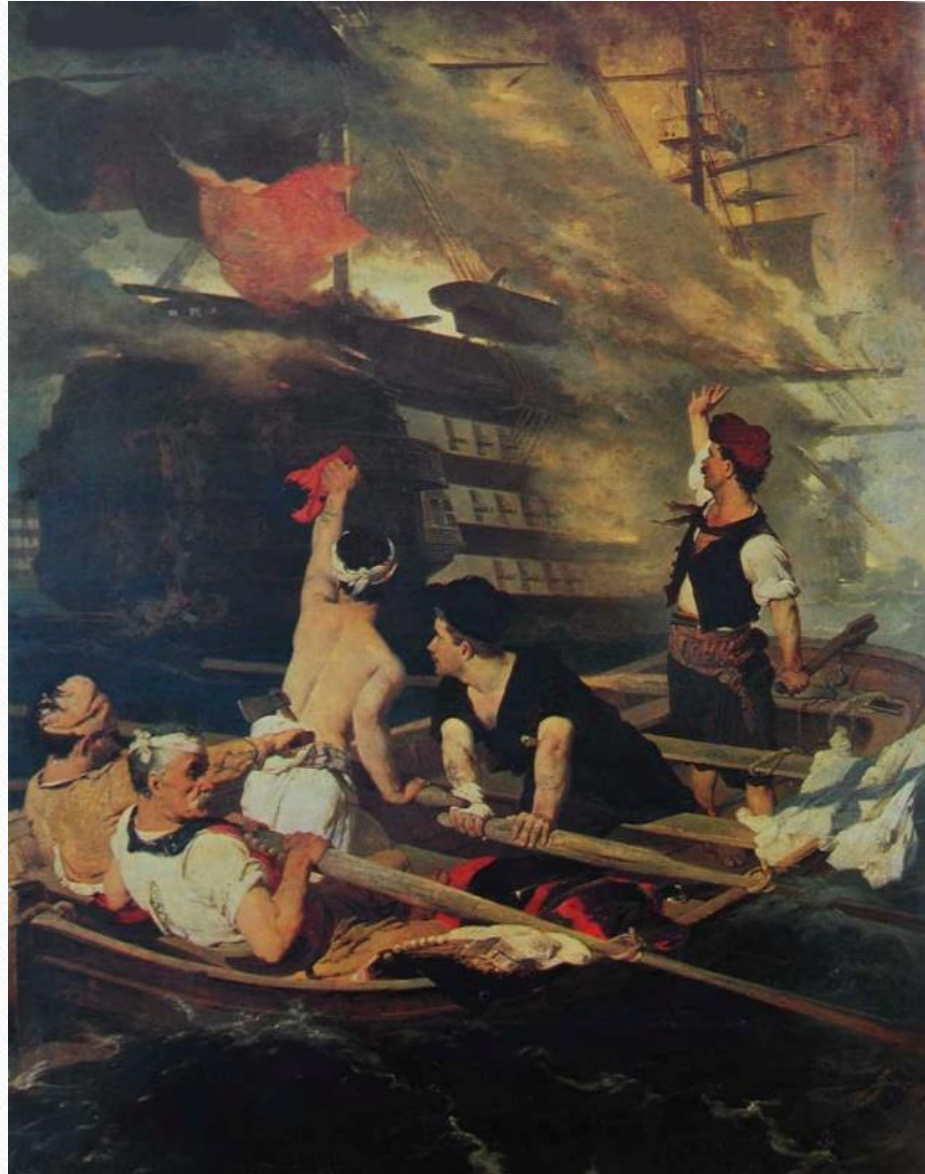

Φυγή από τη Χίο, 1839,
Frantsesco Hayez
Ο Ιταλός ζωγράφος Hayez αποτυπώνει στον
καμβά το ιστορικό γεγονός.

*Έλληνες φυγάδες μετά την καταστροφή στη Χίο, Sir Charles
Lock Eastlake (1793-1865), Μουσείο Μπενάκη.*

Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κανάρη

Έργο του Νικηφόρου Λύτρα, Αθήνα, συλλογή Ι. Σερπιέρη.

Ο Ψαριανός μπουρλοτιέρης Κωνσταντίνος Κανάρης τον Ιούνιο του 1822 ανατίναξε με το πυρπολικό του την τουρκική ναυαρχίδα που βρισκόταν στο λιμάνι της Χίου σκοτώνοντας τον Τούρκο αρχιναύαρχο Καρά Αλή, υπεύθυνο για τις σφαγές του πληθυσμού της Σαμοθράκης και της Χίου, και 2000 περίπου Τούρκους ναύτες.

Αυτή ήταν η εκδίκηση των Ελλήνων για τις σφαγές της Σαμοθράκης και της Χίου.

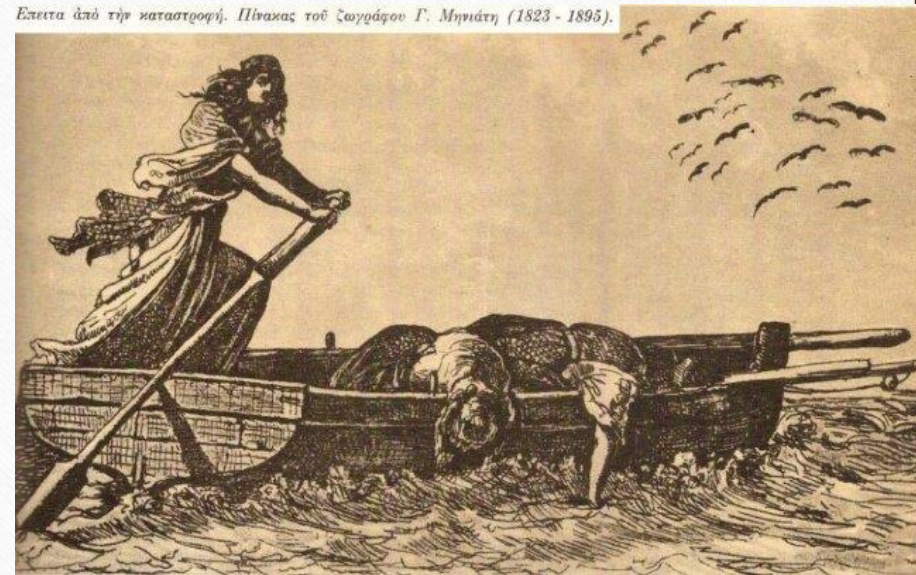

Ενωμένες οι δυνάμεις των Τούρκων και των Αιγυπτίων τους μήνες Μάιο και Ιούνιο του 1824 επιτέθηκαν στα νησιά Κάσο και Ψαρά, τα οποία κατέστρεψαν ολοκληρωτικά.

Μετά την καταστροφή των Ψαρών, 1896-1898)
Νικόλαος Γύζης, Εθνική Πινακοθήκη

Έπειτα από την καταστροφή της Κάσου
Γ. Μηνιάτης

Έπειτα από την καταστροφή. Πίνακας του ζωγράφου Γ. Μηνιάτη (1823 - 1895).

Οι Μεγάλες Δυνάμεις

Η Ναυμαχία του

Ναυαρίνου

Το 1827 η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία μεσολάβησαν από κοινού για την επίλυση του Ελληνικού Ζητήματος. Με συνθήκη που υπέγραψαν στο Λονδίνο καλούσαν τις εμπόλεμες πλευρές να κάνουν ανακωχή και να διαπραγματευτούν με σκοπό τη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Ο Σουλτάνος απέρριψε την πρόταση και τα πολεμικά πλοία των Μεγάλων Δυνάμεων τον Οκτώβριο του 1827 αντιμετώπισαν με επιτυχία τον ενωμένο τουρκοαιγυπτιακό στόλο στη Ναυμαχία του Ναυαρίνου καταστρέφοντάς τον ολοσχερώς. Η νίκη αυτή επιτάχυνε τις εξελίξεις που οδήγησαν στην απελευθέρωση της Ελλάδας.

Η Ναυμαχία του Ναυαρίνου, ελαιογραφία του ζωγράφου Ambroise Louis Garneray, 1831, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα.

Μετά τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου, ακολούθησε μια σειρά διπλωματικών ενεργειών για την ανεξαρτησία της Ελλάδας που οδήγησαν τον Φεβρουάριο του 1830 στην υπογραφή Πρωτοκόλλου στο Λονδίνο από τις συμμαχικές δυνάμεις, Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία. Σύμφωνα με τους όρους του, η Ελλάδα γινόταν ανεξάρτητο κράτος.

Παράλληλα ορίστηκαν τα σύνορά της στη γραμμή Αχελώου-Σπερχειού.

Το 1832 τα σύνορά της διευρύνθηκαν στη γραμμή Αμβρακικού-Παγασητικού.

Μετά από σχεδόν δέκα χρόνια πολεμικών συγκρούσεων, συγκροτήθηκε το πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος.

Προσωποποίηση της Ελλάδας ως κράτος,
έργο του Ludwig Schwanthaler,
Τοιχογραφία, Αίθουσα Ελευθερίου Βενιζέλου, Βουλή των Ελλήνων

Η Επανάσταση στην Κρήτη

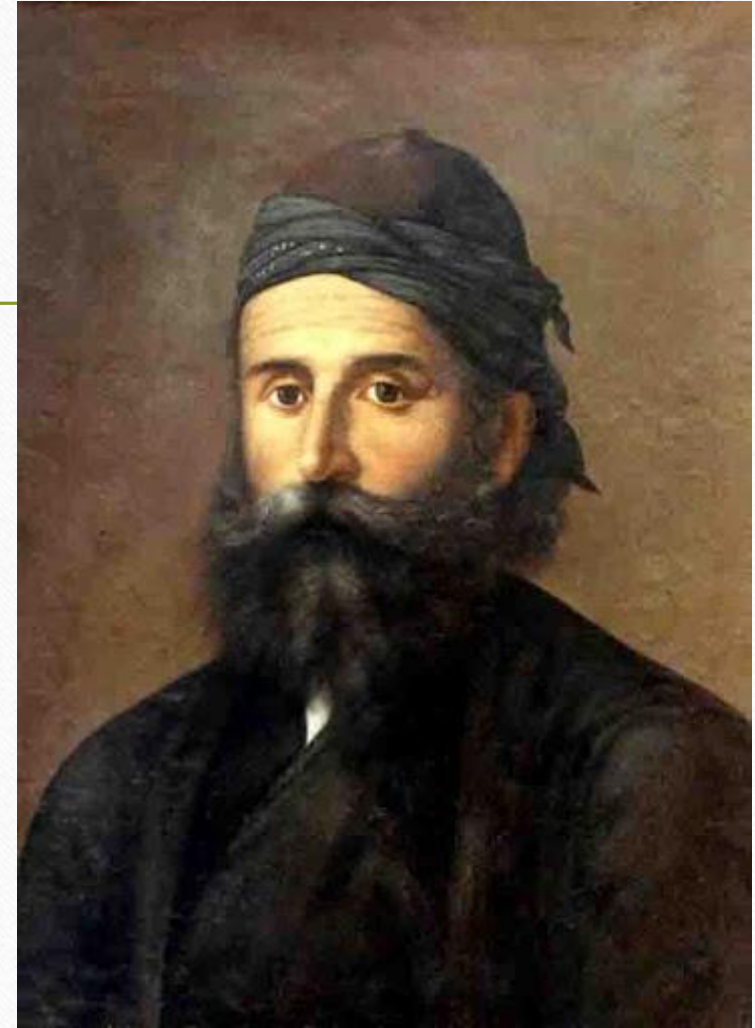
Το ξέσπασμα της Επανάστασης στην Κεντρική Ελλάδα εξαπλώθηκε σχεδόν αμέσως και στην Κρήτη, όπου από το 1819 Κρήτες είχαν μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία. Παρόλο που το νησί απείχε αρκιά από τον κεντρικό κορμό της Ελλάδας και το μουσουλμανικό στοιχείο ήταν εδώ πολύ ισχυρό, οι Κρήτες ήταν προετοιμασμένοι για τον αγώνα της Ελευθερίας. Στις 7 Απριλίου του 1821 στα Γλυκά Νερά εκλέγεται προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση που ονομάστηκε "Καγκελαρία των Σφακιών". Η συμμετοχή της Κρήτης στην Επανάσταση αποφασίστηκε στις 15 Απριλίου του 1821 στο ιστορικό μοναστήρι της Παναγίας της Θυμανής στα Χανιά. Η επανάσταση στο νησί, όμως, ξεκίνησε επίσημα στις 14 Ιουνίου του 1821 με τη νίκη των Κρητικών επαναστατών στο Λούλο Χανίων.

Η Παναγία Θυμανή στα Σφακιά

Η Αγία Λαύρα της Κρήτης

Λίγο νωρίτερα ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Πρέβελη Μελχισεδέν
Τσουδερός είχε υψώσει τη σημαία της Επανάστασης.

Η αντίδραση των Τούρκων κατακτητών στην εξέγερση των Κρητικών ήταν άμεση και φοβερή. Προχώρησαν σε ακραίες βιαιοπραγίες, απαγχονισμούς και σφαγές σχεδόν όλων των Επισκόπων της Κρήτης, των Ηγουμένων, καλόγερων και καλογριών των μοναστηριών του νησιού, καθώς και πολλών επιφανών κατοίκων του. Σφαγιάστηκαν 2500 άμαχοι στον Αποκόρωνα, 400 στα Χανιά, στη Μονή Παλιανής (Βενεράτο) 21 μοναχές.

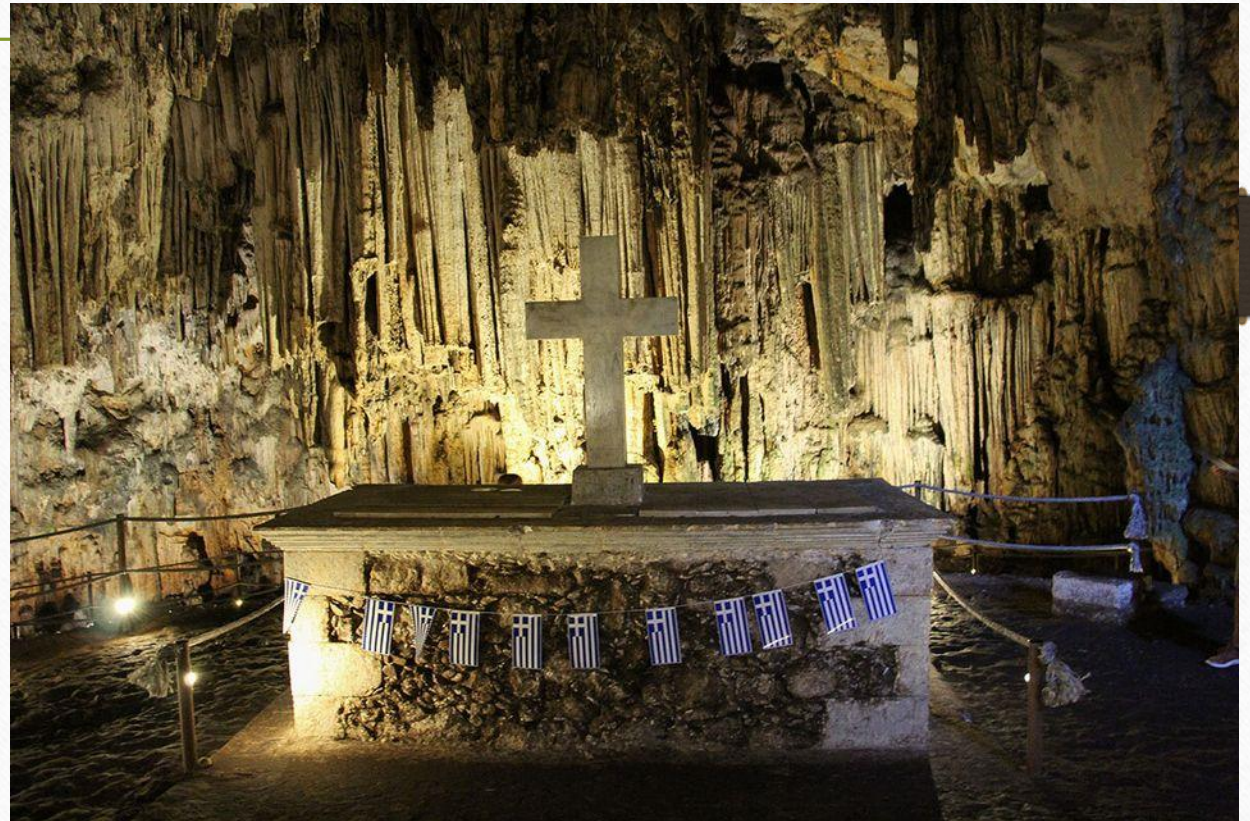
Μια από τις μεγαλύτερες θηριωδίες σε βάρος χριστιανικού πληθυσμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης έχει μείνει γνωστή στην ιστορία με την ονομασία "Μεγάλος Αρπεντές". Στις 23 Ιουνίου του 1821 στο Μεγάλο Κάστρο και στα περίχωρα σφαγιάστηκαν κληρικοί και πάνω από 800 άμαχοι. Χρειάστηκε η επέμβαση των Υποπροξένων της Αγγλίας και της Ρωσίας για να σταματήσουν οι σφαγές.

Οι επαναστάτες δεν προούνται από τις βαρβαρότητες των Τούρκων. Με επίκεντρο τα Σφακιά σημειώνουν πολλές νίκες εναντίον των κατακτητών σε όλη την Κρήτη. Ο Σουλτάνος ζήτησε βοήθεια από την Αίγυπτο για να αντιμετωπίσει την επανάσταση στην Κρήτη. Έτσι στα τέλη Μαΐου του 1822 αποβιβάζονται στο νησί τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις, οι οποίες καταστρέφουν χωριά και επιδίδονται σε αγριότητες σε ολόκληρη την Κρήτη, δημιουργώντας βαρύ κλίμα απαισιοδοξίας στους Αγωνιστές.

Τον Φεβρουάριο του 1823, 2000 περίπου άμαχοι και ένοπλοι αγωνιστές που είχαν βρει καταφύγιο στο σπήλαιο Μιλάτου στο Λασιθί αναγκάζονται να παραδοθούν εξαιτίας της πείνας και της δίψας μετά από 15 ημέρες πολιορκίας από τους Τουρκοαιγύπτιους. Οι περισσότεροι από αυτούς θανατώθηκαν επιτόπου. Τον Ιανουάριο του 1824 φρικτό θάνατο από ασφυξία βρήκαν 370 γυναικόπαιδα και 30 αγωνιστές, οι οποίοι είχαν κρυφτεί στο σπήλαιο του Μελιδονίου, όταν οι Τούρκοι έβαλαν φωτιά στη σπηλιά.

*Γεροντόσπηλιος
Σπήλαιο Μελιδονίου*

Στα τέλη Μαΐου του 1824 και μετά από τρία χρόνια ηρωικών αγώνων οι τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις είχαν τον έλεγχο όλων των πεδινών τμημάτων του νησιού. Η επανάσταση περιοριζόταν σε σποραδικές επιθέσεις ανταρτών (χαϊνηδες) σε χωριά και φρούρια που ήταν υπό τον έλεγχο των Τούρκων. Πολλοί Κρητικοί έφυγαν για να πολεμήσουν δίπλα στους αγωνιστές της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας.

Η Επανάσταση αναζωπυρώθηκε όταν το 1825 περίπου 400 Κρήτες επαναστάτες που πολεμούσαν στην Πελοπόννησο επέστρεψαν στο νησί και στις 9 Αυγούστου του 1825 κατέλαβαν το Φρούριο της Γραμπούσας στη Δυτική Κρήτη και το Φρούριο του Κισσάμου, δημιουργώντας ελεύθερους πυρήνες στο νησί.

Ζωγράφος του Μακρυγιάννη

Οι μάχες της Κρήτης

Το 1827 χίλιοι περίπου πρόσφυγες Κρητικοί αγωνιστές μεταφέρθηκαν από το Ναύαρχο Μιαούλη στο νησί και η Επανάσταση γενικεύτηκε. Ακολούθησαν πολλές επιτυχίες των Κρητικών σε όλο το νησί με αποτέλεσμα στις αρχές του 1829 όλη η Κρήτη, εκτός των φρουριών των Χανίων, του Ρεθύμνου και του Ηρακλείου, να είναι ελεύθερη.

Ακολούθησε το Πρωτόκολλο του Λονδίνου στις αρχές Φεβρουαρίου του 1830. Μετά από σχεδόν 10 χρόνια αδιάκοπου αγώνα, παράλληλα με τον αγώνα στον κεντρικό κορμό της Ελλάδας, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο η Κρήτη δεν εντάχθηκε στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος με την ψευδή δικαιολογία ότι η συμφωνία συμπεριελάμβανε μόνο τις επαναστατημένες περιοχές της χώρας. Η απόφαση αυτή προκάλεσε πικρία και απογοήτευση στους αγωνιστές της Κρήτης.

Το Κρητικό Συμβούλιο εξέδωσε στις 22 Απριλίου του 1830 την ακόλουθη δραματική προκήρυξη προς τους Έλληνες:

«Η Κρήτη ήτο και είναι μέρος αδιάσπαστο της Ελλάδος αυτή ως συναγωνισθείσα και συναγωνιζόμενη με τα λοιπά επαναστατημένα μέρη από την αρχήν, ώστε δεν μπορεί να εννοήσει πως εις διαφόρους πράξεις πληρεξουσίων των σεβαστών τούτων μοναρχών η Κρήτη παρεσιωπήθη διόλου,..... Ημείς δεν ευρίσκομεν αλλού την σωτηρίαν μας παρά εις τα όπλα μας και εις αυτόν τον έντιμον θάνατον.....»

Τον Ιούνιο του 1830 πλοία των Μεγάλων Δυνάμεων απέκλεισαν τα παράλια της Κρήτης και επέβαλαν ειρήνη υπέρ των Τούρκων.

Ο δρόμος για την απελευθέρωση της Κρήτης είναι μακρύς...

Οπλαρχηγοί της Κρήτης

Χατζημιχάλης Νταλιάνης

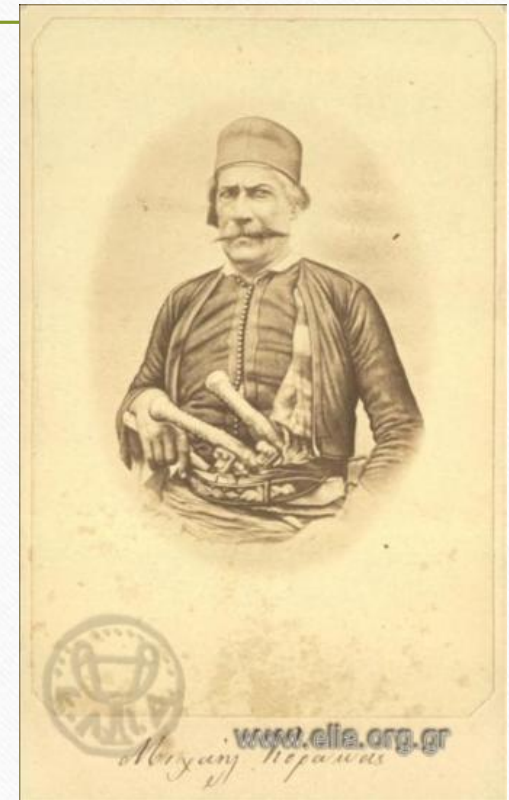
Προσωπογραφία
Νικολάου
Μαλικούτη

Μιχαήλ Κουρμούλης

Μιχαήλ Κόρακας

Η εργασία αυτή συντάχθηκε και παρουσιάστηκε από την Αθηνά Μαραθιανού, Φιλολόγο Μ.Ν.Α.Ε., στο πλαίσιο του σχολικού εορτασμού της επετείου των 200 χρόνων από το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Ο σχολικός εορτασμός πραγματοποιήθηκε στις 24/03/2021 διαδικτυακά.

6^ο ΕΠΑΛ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-2021